

Сторожовская с. П. П.
в Марті 1885,

ОПОВѢДАНЯ

№ 1438.

ОЛЕКСЫ СТОРОЖЕНКА.

ИИК-1185

СЕРІЯ ПЕРША.

КШЕРІАНЪ
НИКОЛАЕВИЧЪ
КОЛОДСКІЙ

ЛВѢВЪ

Накладомъ Евгенія Олесницкого.

1885.

И-23692

1
—
И.155684
—
1

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ И155684

Зъ друкарнѣ Товариства им. Шевченка
пбдъ зарядомъ К. Беднарского.

АДВОКАТЪ
КОЦОВСКІЙ

Adwokat
KOCOWSKI

адв. к. им. радца sądu krajowego

ОЛЕКСА ПЕТРОВИЧЪ СТОРОЖЕНКО.

Олекса Петровичъ Стороженко родився въ р. 1805, а скѣнчивши вѣйскову школу въ Петербурзѣ, вступивъ 1823 р. до вѣйсковой службы. Въ р. 1829 бравъ участь въ вѣйнѣ турецкѣй, бувъ раненый въ битвѣ пѣдъ Журжею и одержавъ ордеръ св. Юрія, а въ р. 1831 бувъ та-кожъ въ вѣйнѣ съ повстанемъ польскимъ. Опустивши службу вѣйскову вѣнъ зѣоставъ „чиновникомъ особыхъ порученій“ при кѣвскѣмъ генераль-губернаторѣ, а дальше й при министерствѣ внутрѣшнихъ дѣлъ; вѣдъ р. 1863 повнивъ вѣнъ ту саму службу при М. Н. Муравѣйовѣ въ Литвѣ. Послѣднѣй роки своего житя провѣвъ въ своѣмъ хуторѣ Тишинѣ коло Бреста, сповняючи обязанности „уѣздного предводителя дворянства“ и „предсѣдателя зѣвзду мировыхъ судѣвъ“. Умеръ дня 7 падолиста 1874 року, проживши 68 лѣтъ.

„Съ свѣтлымъ розумомъ и чистымъ, горячимъ сердцемъ — говорить одинъ изъ его біографѣвъ — Олекса Петровичъ бувъ талановитый музыкантъ на віолончели, рѣзбяръ и рисовникъ. За рѣзбярскѣй работы одержавъ медаль

вѣдъ Академіи Художествъ, а за проєктъ памятника Нестора-лѣтописця зване художника. Крѣмъ того, яко горячій любитель природы, вѣнъ розвѣвъ прекрасный садъ при своѣмъ хуторѣ близъ Бреста.“

Стороженко писавъ по украиньски и по великоруски. Украиньскихъ творѣвъ его напечатано 26, головно въ петербургскѣй „Основѣ“ 1861 и 1862, а опѣсля въ окремѣмъ выданю въ двоухъ тѣмахъ п. заг. „Украиньскі оповідання“. Вже по смерти автора 1879 р. выйшла его украиньска поема „Марко проклятый“ въ Одессѣ. Великорускихъ писанъ Стороженка, вчисляючи туды й переводы кѣлькохъ повѣстей Квѣтки, есть 14, — и окрѣмъ трехъ всѣ вони вѣдносяться такожь до украиньскои бувальщины та етнографіи. До найкрасшихъ его оповѣданъ належать: Кѣндрать Бубненко Швидкій (особа дѣйсна, старый Запорожець, лично знакомый Стороженкови и умершій 1827 р.), Дорошь. Вусы, Голка, Межигорскій дѣдъ и др. Всѣ тѣ творы вѣдзначаються веселымъ комизмомъ и лагѣднымъ, невиннымъ гуморомъ. Що до свѣжости и живости украиньскои мѣвы Стороженко належить до нашихъ перворядныхъ, справдѣ взѣрцевыхъ писателѣвъ. Его драма „Гаркуша“, хочъ далеко не доростае до вимогѣвъ историчной и національной драмы, все таки держиться и на нашѣй галицкѣй сценѣ.

ДОРОШЬ.

Після шведскої пожоги, тогды, якъ про-
турили Запорожцѣвъ зъ Чортомелика у Туреч-
чину ажъ въ Алешки, бувъ вѣйсковымъ осау-
ломъ отсей самый Дорошъ, що розказую. Багато
де-чого доводилось менѣ про его чути ще въ
Сѣчи; розказували, що вѣнъ зъ бѣса бувъ за-
взятый и дуже письменный: знавъ по турецки
и по татарски и бувъ за толмача. Якъ же ко-
шовый Мелашевичъ вивѣвъ Запорожцѣвъ изъ
Туреччины и зновъ осадивъ кѣшъ на нашихъ
вольностяхъ бѣля рѣчки Пѣдпѣльной то До-
рошъ розмѣривъ окопы и роскаты, бо знавъ и
крѣпости будувать. Скѣнчивши свое дѣло, не
довго зѣоставався вѣнъ въ коши — дуже вже
старый бувъ, и подякувавши за хлѣбъ-сѣль, по-
мандрувавъ собѣ у степы, щобъ денебудъ сѣсти
зимовикомъ и завести пасѣку, бо дуже кохався
у пчолѣ. Шукавъ старый собѣ мѣся, шукавъ,
та и сюды зайшовъ на Малу Тернѣвку. Якось
ему сподобався нашъ лиманъ Та на що и шу-
кать лучшого захистка? кругомъ вода, а по
серединѣ островъ, не треба и огорожуватися;

отъ вѣнь тутечки и осадивсь. Тогда, якъ старый сюды прійшовъ, у лиманѣ тѣлько и росли де-не-де осички, терны та лоза; а вѣнь вже понасажувавъ скрѣзь дерева, нащепивъ грушь и яблунь, неначе лѣсъ якій розвѣвъ. Такъ тутечки у его велика пасѣка була, може колодокъ зъ-двѣстѣ, коли не бѣльшь. За медомъ було приѣздили купцѣ зъ Харкова, зъ Бѣлогограда. Дорошъ тыми грошима, що за мѣдъ добувавъ, нѣколи не користувався, а вѣддававъ ихъ бѣднымъ людямъ на будову, що приходили у степы селиться зимовиками, або однесе на церковь до игумена Самарско - Миколаѣвското монастыря.

Тѣ козаки, що сидѣли тутечки зимовиками и знали Дороша, отъ-якъ розказували менѣ про его житя у лиманѣ. Живъ вѣнь на тѣмъ островѣ, неначе якій пустельникъ; зъ власныхъ рукъ годувавъ дикихъ кѣзь, сайгакѣвъ; журавлѣ ходили за нимъ слѣдкомъ, якъ собаки; пѣдъ его хатою плодились бабаки. Ходивъ вѣнь, якъ чернець, у высокѣй шапцѣ, у чорнѣй хламидѣ и пѣдперезувався ремѣннымъ поясомъ. Зъ себе бувъ дуже высокій, а борода бѣла, якъ молоко, доходила ажъ до колѣнь. Такій, розказували, бувъ зъ его дѣдуганъ, що хто бъ его не вздрѣвъ, то самѣ вязы хиляться, щобъ ему поклонитись. Тогда тѣлько и було зимовикѣвъ, що на рѣцѣ Самарѣ, де теперечки Кочережки, та бѣла насъ, де Василѣвка, у Бродчинѣ, и тамъ ще у Водя-

нѣй. То було по великихъ праздникахъ нарѣдъ приходитъ до Дороша, неначе до церкви (тогда тутечки не було церковь); отъ вѣнь и читавъ имъ евангелію, апостола и псалтирь Люде кажутъ: „На самотѣ чоловікъ живе зъ Богомъ, то хочъ и не въ церквѣ слухаешь те слово Боже, а все-жь таки полата оно тобѣ душу, особливо — почувши его зъ устъ чесной передъ Господомъ людини“. Старого Дороша и всѣ поважали: було, якъ заведуться за що-небудь, або шкоду одинъ одному якъ вчинить, то идуть судиться до старого.

У тѣ часы, якъ Дорошъ тутечки проживавъ, набѣгали ще на слободы Татары; отъ сежь ихъ и шляхъ, що иде по-бѣля лиману, бо тутъ скрѣзь вѣдъ рѣчки Самары ажъ до рѣчки Орельцѣ водопоѣ, а по горахъ багацько родникѣвъ и криниць. Було, якъ почують хуторяне, що йде Татарва, то заганяють скотину и ховаються по байракахъ и котловинахъ; якъ же бувало слобожане турнуть зъ вѣдтѣля Татаръ, то и они де не возьмутся, на коней, за мушкеты, и собѣ провожають непрошенихъ гостей. А Дорошъ — такъ нѣколи не тѣкавъ: сидить собѣ на пасѣцѣ и байдуже ему.

Разъ, якъ такъ приходили Татары, Дорошъ варивъ собѣ на вечерю кулѣшь, а татарскій ватажокъ побачивъ, що зъ комины иде дымъ, и пославъ кѣлька вершникѣвъ подивитись, хто тамъ живе.

— Коли молодой, — каже — то возьмѣть его у ясырѣ, а старый — чикинѣ ему башка (вѣдрубайте голову).

Такій, бачите, у нихъ бувъ бисурменьскій, драпѣжный звичай. Поѣхали Татары у лиманѣ, та — якъ кажуть „не спытавши броду, не лѣзь у воду“ — и загрузли въ болотѣ. Стали гукать, такъ Дорошь выйшовъ и розказавъ имъ ихъ мовою, куды одѣхать; отъ они и приѣхали до єго. Побалакавъ вѣнѣ зъ ними, показавъ свою пасѣку, огородѣ, — такъ гарно у єго въ садочку: було се саме въ Спасѣвку, якъ вже и дынѣ, и кавуны и садовина поспѣла. Вернулись вершники до свого ватажка, розказали єму, що бачили, — отъ вѣнѣ и самъ приѣхавъ до Дороша въ гостѣ. Нагодувавъ єго старый медомъ, кавунами и чимъ Богъ пославъ. Ватажокъ цѣлѣсѣнькій вечерѣ зъ нимъ пробалакавъ, тутъ у єго въ хатѣ и ночувавъ, а на другій день, прощаючись, подарувавъ Дорошу турецкій килимъ и обѣцявъ, якъ буде повертаться, зновъ до єго заѣхать. Такъ не привѣвъ єму Богъ вернуться, бо тамъ десь за Берекою гетьманцѣ перехопили єго загѣнѣ и завдали такои бѣды, що и самъ ватажокъ тамъ-же и нѣжки вѣдкидавъ, а єго орду у три вѣтры гнали ажъ до рѣчки Самары.

Якъ тѣкали они по бѣля Лиману, у одного Татарина зашкандыбавъ кѣнѣ; бачить сердешный, що вже єму не втѣкти, бо за спиною ко-

заки, — нѣчого робить! — Отъ вѣнь зъ коня та въ очереть, и прилѣзь до Дороша.

— „Ратуй!“ — каже; — „якъ выратуешь, то я твоѣ на вѣки!“

— „Не знаю, якъ менѣ тебе и выратувать“ — вѣдказуе Дорошь — „бо нѣгде гараздъ сховать; певно сегодня ще понаходять нашѣ козаки, та и вытягнуть тебе изъ за печи; и въ болотѣ тежъ не сховаешся, бо и тамъ они обнишпорять усѣ кутки; дуже вже вы намъ надозолили!“

Однакъ подумавъ — погадавъ старый, та и выгадавъ, якъ его сховать. Выкопавъ у пасѣць ямку, такъ щобъ тѣлько улѣзти чоловѣку до плечь, и посадивъ туды Татарина, а зверху накрывъ его вуліємъ: бувъ у старого зайвий вулій, дуже великій. Тѣлько що обгорнувъ его гарненько землю, буцѣмъ то и справдѣ колодка зъ пчолою, ажъ бачить — идутъ до его козаки; иншѣ зъ радощѣвъ що втерли носа ворогамъ, вже и понапивались.

— „Добрый вечѣръ, дѣду!“ — кажуть

— „Спасибѣгъ“ — вѣдказуе Дорошь

— „А нагодуйте насъ дѣду медомъ“ — просятъ; — „бачите, яка у васъ гарна пасѣка.“

— „Добре. дѣтки“ — каже старый; — „е за що и нагодувать, добре вѣдчужали татарву!.. Идѣть же у хату: на тѣмъ тыжни пѣдрѣзувавъ, то тамечки у мене въ чуланѣ готовый мѣдъ.“

Де-якѣ хотѣли вже йти въ хату, а другѣ не згодились.

— „Нѣ, дѣду“ — кажуть — „не хочемо мы тыжневого; давай намъ зъ самого пѣдкопу, свѣжого!“

— „И той-же зъ пѣдкопу“ — каже Дорошь; — „однаковий.“

— „Не хочемо мы того“ — гомонять козаки, — „давай намъ свѣжого, а не даси, такъ мы не пытаючись и самѣ вѣзьмемо!“

А тамъ вже деякѣ и на горище полѣзли, шукають, чи нема сала або горѣлки.

— „Тю! на вашого батька“ — каже Дорошь; — „бачу, вамъ коли мѣдъ, то и ложку?.. ѣжте, якѣй дають!“

Такъ куды! не слухають, ще и лаяться почали; сказано п'яні! А за п'яними и тверезѣ тожъ собѣ, и все захожуються бѣля великого вулія, пѣдъ котрымъ сидить Татаринъ. Бачить старый, що не переливки: не дасть, — то они самѣ перевернуть великѣй вулій — тогды вже поминай, якъ звали Татарина.

— „Ну, трѣвайтежь, хлопцѣ“ — каже; — „якъ бачу, треба вамъ дать свѣжого, нѣчого зъ вами робить!..“

Тѣлько-що взявся за одну колодку, щобъ знять, а козаки и гукнули:

— „Давай намъ, дѣду, изъ сѣи, зъ великои: оттутечки багацько меду.“

— „Не можна зъ сѣи колодки“ — вѣдказує Дорошь.

— „Чомъ?“ — загомонѣли козаки, — „давай,

кажемо, зъ сієи, а не даси, мы и самі вѣзь-
 мемо, — намъ рукъ не позичити!“

Дорошъ завѣря ихъ, що парбѣйки накинувъ
 у сю колодку; такъ буцѣмъ не имъ и кажуть,
 одно товчуть: „зъ сієи, та и зъ сієи!“ кругомъ
 обступили, де-котрї вже и за колодку беруться.
 Що тутъ на свѣтѣ робить? Отъ Дорошъ и каже:

— „Слушайте, хлопцѣ! не руште сієи ко-
 лодки, бо якъ схочу, то — дарма, що велика —
 а не добудете вы зъ неи и одной краплѣ меду,
 — хиба тѣлько чортяку побачите!“

Та и гукнувъ до Татарина, що єму робить.

— „Сѣлькись!“ — вѣдказавъ одинъ зъ ко-
 закѣвъ, — „я ще на своєму вѣку не бачивъ
 чорта: подивлюсь, яка у єго парсуна!“

За вулїй — тѣлько пѣднявъ, а Татаринъ
 якъ выскалиться, якъ зарже не своимъ голо-
 сомъ, а козаки: „святъ, святъ!“ — въ ростѣчь,
 та якъ мога на втѣкача.

„Пострѣвайте, хлопцѣ!“ — гука Дорошъ —
 „я вамъ меду дамъ!“

А они тѣкають та лаються:

— „Подавись ты своимъ медомъ! годуй
 того, що пѣдъ вуліємъ сидить!“

Черезъ тыждень, якъ все втихомирилось,
 розказавъ Дорошъ хуторянамъ про сю куме-
 дію, — вѣдъ ихъ вѣнъ вже не таився, — такъ
 они дуже смѣялись и прозвали того Татарина
 чортомъ. Три годы живъ вѣнъ у Дороша, а
 тамъ на теплого Миколы пѣшовъ у Самарекїй

монастирь, та и перехрестився у нашу вѣру. Знатный выйшовъ зъ его чоловяга, а вже якій скусный бувъ коноваль: и скотину лѣчивъ, и свиней, и болячки на людяхъ выгоювавъ. Проживавъ вѣнь десь за рѣчкою Орелькою, тамечки и оженився; се-жь его и унуки — Чортенки, що живутъ у Водяныхъ Хуторахъ.

А то ще розскажу вамъ, якъ гайдамаки приходили до Дороша за грѣшми. Тогда тутечки, по степахъ, до-чорта ихъ вешталось; тѣлько почують було, що у якого-небудь хуторянина завелись грошѣ, то и набѣжать, и мучать и печуть его: поки не вѣддасть усего до копѣйки. Такъ, ото, кажу, и до старого нечистый ихъ принѣсь. Разъ у noci чуе вѣнь — хтось торготить у вѣконце.

— „Хто тамъ?“ — пыта.

— „Вѣдчини“ — вѣдказують — „та засвѣти свѣтло, то самъ побачишь, хто, коли тобѣ не повилазило.“

Засвѣтивъ старый каганецъ, вѣдчинивъ дверѣ, увѣйшло ихъ три чоловѣка. Якъ глянули на Дороша. на его высокій зрѣсть, грѣзный поглядъ и бороду ажъ до колѣнъ, — у-перше довелось имъ его побачить, такъ и прикипѣли до порога; нѣ одинъ слова не промовить: дивляться тѣлько та очима лупають. А Дорошъ заразъ побачивъ, що се за люде, и чога имъ треба.

— „За грѣшми?“ — спытавъ.

— „Еге!“ — пробелкотѣли гайдамаки, низенько вклонившись.

— „Розумнї!“ — каже Дорошь; — „знали коли и прїйти: продавъ мѣдъ, такъ чимало тыхъ грошей и назбиралось, — буде зъ васъ.“

— „Спасибогъ вамъ, дѣду!“ — кажуть гайдамаки — „за вѣшу ласку.“

Вѣдомкнувъ старый скриньку и вынявъ капшукъ изъ грѣшми.

— „Менѣ“ — каже — „не треба грошей; я вже на ладанъ дышу, не собѣ и дбаю, а на бѣдныхъ, на церковь Божу, — отъ на кого!..“

Та се кажучи, и положивъ капшукъ передъ иконою святого Миколая чудотворця.

— „Берѣть!“ — каже — „се его грошѣ!“

Сюды-туды — стоятъ гайдамаки, засмутились; бачите, страшно брать. Коли одинъ зъ нихъ, мабуть завзятѣйшїй бувъ, и каже:

— „А що хлопцѣ? на его усѣ дбають, а на насъ нѣхто; такъ намъ не грѣхъ вѣдъ его поживиться!“

Та не побоявшись Бога, за капшукъ... якъ скрикне, — тамъ ему руку и скорчило

— „Змилуйся, дѣду!“ — голосить гайдамака, упавши передъ Дорошемъ на-вколѣшки.

— „Не я тебе скаравъ“ — вѣдказуе старый, — „не менѣ и тебе милувать!“

— „Хочь навчи“, — каже, — „що менѣ на свѣтѣ робить, якъ Господа благати, щобъ вѣнъ мене помилувавъ грѣшного!“

-- „Отъ-що роби“ — каже Дорошъ : - „прац-
ной сією рукою, що зосталась, и все, що нѣ
заробишь, вѣддавай бѣднымъ и на церковь Бо-
жу; якъ роздаси стѣлько, скѣлько загарбавъ у
другихъ, то тогды тебе и Господь помилуе!“

Гайдамаки вклонились низенько Дорошеви,
та и пѣшли собѣ, облизня пѣймавши.

Дорошъ живѣ на свѣтѣ бѣольшъ, якъ сто-
лѣтъ; померѣ саме въ той рѣкъ, якъ скѣнчили
линію, що копали за Берекою. За кѣлька днѣвъ
до его смерти прѣйшовъ зъ Самарско-Микола-
ѣвского монастыря игумень, высповѣдавъ, за-
причастивъ старого, и якъ вѣддавъ вѣнъ Богу
душу, поховавъ его. Такъ оттой игумень отъ-
що розказувавъ :

— „Сиджу я“ — каже — „у своѣй келѣи и
читаю святе писане, коли такъ ненарокомъ —
зиркъ, ажъ стоить передомною Дорошъ, якъ
живѣсѣнькій. Тѣлько-що хотѣвъ я скрикнуть :
„Здоровъ бувъ, Дороше!“ а вѣнъ и каже : „По-
спѣшай до мене, я вмираю!“ та и счезъ. Отъ
я — каже, — помолившись Богу, заразъ таки
и рушивъ.“

Пѣсля его смерти нѣхто не знае, куды по-
дѣлась его худоба. Тѣлько и бачивъ я его псал-
тирѣ, що дѣставъ нашому старому пану. Ча-
стенъко доводилось менѣ и въ рукахъ держать
той псалтирѣ. На першому листу було написано :
„1652. року, Марта 10-го пославъ менѣ Богъ
сына Дорохея“ — се-бѣ-то его, Дороша, а за-

писавъ, выходить, его батько. Вѣдкѣля прійшовъ старый, и въ коши не знали; може вѣнъ и шляхетского роду, бо дуже письменный бувъ и вѣршѣ komponувавъ. На останному листу въ тѣмъ-же плалтирѣ, що розказую, були написані вѣршѣ, певно не хто, якъ вѣнъ самъ ихъ и komponувавъ; я ихъ на-память знаю. Отъ-якъ они починаються:

Гуляють думы-дѣти
 По зеленыхъ степахъ —
 Гуляють, не вертаються,
 Не вѣдъ-куды дѣваються!
 Нѣмъ думы, невидючій —
 Нѣхто васъ не вгадае,
 Нѣхто и не побачить;
 Якъ-жь они, тѣлько и знае
 Бѣдне мое сердце.

Думы, крѣвнѣ мои дѣти,
 Що маю зъ вами чинити?
 Чи по свѣту сиротами васъ пустити,
 Чи въ-купѣ зъ собою въ землю закопати,
 А думки зъ душею
 У небѣ витають!

Нехай-же летять туды, де не плачуть,
 Де радощѣ однѣ —
 Тамъ ихъ пѣзнають и побачуть,
 Бо вѣдъ щирого сердца они;

Водъ щирого они сердца,
 Водъ козацкого сердца,
 Водъ крѣвкои волѣ,
 Водъ ледачою долѣ...

Ой у поли на могилѣ
 На вѣки козакъ спочивѣ, —
 Не кропили тои могилы
 Слѣзы милои, котру любивѣ;
 Не приходять товаришѣ —
 Десь далеко роздѣшлися..
 Тѣлько зъ неба спускаються
 Що-вечера думки,
 И на могилцѣ играються,
 Якъ маленькѣ дѣтки,
 До прохожихъ подлѣтають
 И тихенько ихъ прохають:
 „Люде добрѣ, згадайте козака!“

Покѣйникъ старый панъ — пошли ему, Господи, царство небесне — читае було намъ сѣ вѣршѣ, та и каже:

— „Велика була душа у сего чоловѣка, разомъ хотѣла жить на небѣ и на земли!“

Розказують ще, що якъ Дорошъ умиравъ, то закливъ лѣсъ у лиманѣ и заборонивъ, щобъ нѣхто не рубавъ тамъ дерева.

— „Хто“ — додавъ — „не послухав, то я мертвый устану и его лозиною протурю!“

Спасибѣгъ таки старому, що заборонивъ у лиманѣ рубати лѣсъ: весело и глянуть, якъ оно

порозросталось! Де-коли пѣдешь погулять, то ажъ духъ радується: кругомъ острова верболѣзь, неначе огорожа стоить, а тамъ починаються вже товстѣ та высокѣ дерева, що оточують зелену поляну, де стояла Дорошева пасѣка. Тутъ недалечко и крыничка, вѣдкѣля вѣнъ воду бравъ. Такъ гарно — черногузы несуться по высокихъ вербахъ, бугаѣ гудуть у болотѣ, пташечки щебечуть, особливо соловейки — тамъ ихъ сила: кругомъ, бачите, вода, такъ не закрадеться туды кѣтъ, и ловить не велено — такъ нѣхто ихъ и не полохає.

Однакъ, якъ старый нѣ заклинавъ не рубати въ лиманѣ дерева, а знайшовся такій смѣливый дурень, що хотѣвъ бувъ зрубать, та трохи и самъ тамъ не загинувъ. Ось якъ оно було. Живъ у насъ при кѣньському заводѣ Ляшокъ, панъ Бужиньскій — такій зъ его и панъ, якъ за денежку пистоль; та вже, бачите, у нихъ все паны: и лакей панъ, и кухарь панъ, — панъ пана и батогами чухрає. Обѣзжавъ вѣнъ пѣдъ верхъ коней и бувъ такій смѣливый, що нѣчогѣсьнько на свѣтѣ не боявся. Разъ на Зеленѣ Свята зѣйшлись нашѣ парубки у шинокъ погулять, — отъ и вѣнъ приставъ до нихъ у компанію. Балакали-балакали, та и стали розказувати про вѣдемъ, про вовкулакѣвъ, якъ мертвѣ вѣстають у ночи, та лякають живыхъ людей. Ляшокъ слухавъ-слухавъ, та и каже:

— „Брехня сему; нема на свѣтѣ нѣ тыхъ...”

АН У ВУР

№ и 155 684

вѣдемъ, нѣ вовкулакѡвъ, и на мертвыхъ нѣчого нарѣкать, бо они тихенько собѣ лежать у земли... Я — каже — нѣчого не боюсь и нѣчому не вѣрю! “

А одинъ зъ парубкѡвъ и каже ему:

— „Коли ты нѣчого не боишься, такъ поди въ лиманъ у глуху нѡчь и зрубай тамъ дерево “

— „А що-жь?“ — каже Ляшокъ, — „пѡду та и зрубаю; нѣхто менѣ не заборонить “

Заспорили и обѣ закладъ на карбованця побились. Такъ саме, якъ они спорились, увѡйшовъ у шинокъ гуменный Оверко. Почувши, що Ляшокъ намѣряється ити въ лиманъ зрубить дерево и пыта его :

— „Хиба ты не знаешь, що покѡйникъ Дорошь закъавъ и заборонивъ рубати дерева въ лиманѣ?“

— „Знаю“ — вѡдказуе Ляшокъ, — „та вѡнъ менѣ не указъ; я его и живого не злякався-бъ, не то мертвого!“

— „А якъ вѡнъ тебе зъ-вѡдтѣля“ — каже Оверко — „протурить лозиною.“

— „Не бѡйсь!“ — каже, — „я шляхтичь; нехай вѡнъ туря лозиною васъ дурныхъ хлопѡвъ!“

— „Ну, гледи-жь, пане Бужиньский, щобъ не досталось и твоѡй шляхетнѡй спинѣ, та щобъ и не довелось тѣкать до лѣсу въ болото. Якъ-бы можна було его рубати“ — каже, — „то доси-бъ до кореня его вырубали.“

Та се кажучи и пошовъ собѣ до дому; а его хата була недалечко вѣдъ лиману, тугечки бѣля току. О пѣвночи, такъ якъ закукурѣкали пѣвнѣ, пань Бужиньскій узявъ сокиру и пошовъ собѣ въ лиманѣ. Нѣчь була дуже темна — нѣ зѣрочки; небо замазалось хмарами, неначе налагодилось на дощ. Провели хлопцѣ Ляшка ажъ за паньскій будынокъ, бо дорога въ лиманѣ тогды ишла по-за кривымъ плесомъ — тамъ и мѣстокъ бувъ. Провѣвши Ляшка парубки вернулись у шинокъ и стали его дожидаться. Ждутъ та ждутъ — не йде; а вже-бѣ пора и вернуться — стало и на свѣтъ займаться, а его, иродового сына, нема та и нема.

— „Отсе пеня“ — кажуть хлопцѣ; — „щобъ чого не сталося зъ Ляшкомъ. Тогды буде и намъ халепа!“

Вже имъ не такъ страшно Дороша, якъ нашего пана, Прокопа Ивановича.

— „А що будемо робить?“ — пытае одинъ одного

— „Ходѣмо“ — кажуть декотрѣ — „выручать гаспидского чванька.“

Таке, бачите, прѣзвище Ляшку дали.

Отъ и пошли, та побоялись ити въ самый лиманѣ, а зъ сего боку, зъ ближного, вѣдъ слободы, щобъ черезъ воду гукнуть до Ляшка; коли вѣнъ у лиманѣ, то оббзветься. Пѣдѣйшли до берега, прислухуються, приглядуються — нѣчого не чутъ: у лиманѣ не тѣлько нѣхто не

рубас, та и не ходить Стали гукать: „Пане Бужиньскій, а пане Бужиньскій!..“ Коли чують -- щось забовкотѣло въ болотѣ; парубоцтво близше, зновѣ гукають — зновѣ озывається; туды — ажъ то Ляшокъ по самѣсѣнкій уха загрузъ у болото и нѣякъ зъ багна и очеретяного корѣня не выплутається. Пѣшли були хлопцѣ, щобѣ его выратувать, такѣ не можна и близько пѣдступитъ. Бачуть, що такѣ не вытягти его, отѣ они принесли вѣдѣ гуменного верѣвку; кинули ѣѣ Ляшкови, а вѣнѣ обвязавъ себе по пѣдѣ руками — отѣ его и выволокли на суше. Увесь убрався у тванюку, мовѣ чортяка Стали розпытувать, — щось гугнитъ, нѣякъ его не второпашь, що вѣнѣ верзе! Взяти его хлопцѣ на оберемокъ, понесли у плесо, выполоскали, обмыли, та и принесли у шинокѣ. Мѣй Боже милый! страшно на его и глянуть: якѣ стѣна бѣлый, труситъся неначе трястя его трясе; вся пика, шѣя и руки посмусованѣ. Зняли сорочку — такѣ, батечки! спина ажъ почорнѣла, неначе его якѣ москаля крѣзь рѣзки ганяно. Дали ему хлопцѣ осьмушку горѣлки; выпивѣ сердешный и трохи опамятувався. Посадили Ляшка за стѣлъ, стали розпытувать, отѣ вѣнѣ имѣ и розказавѣ, яка притча трапилась ему въ лиманѣ.

— „Дѣйшовѣ я“ — каже — „до Кривого, нѣчого менѣ не страшно; тѣлько-жѣ -- що перейшовѣ черезѣ мѣстокѣ у лиманѣ, а тутѣ щось

якъ замаха крилами надъ головою та пугукне, такъ у мене и затрусилсь жижки, не зчувсь, якъ и присѣвъ у травѣ; роздивився, ажъ то пугачь схопився зъ вербы. Иду дальшь, — такъ сумно стало, неначе хто за ковиѣрь хапа и самъ не знаю вѣдь чою; иѣколи сего зо мною не траплялось. Хотѣвъ бувъ уже назадъ вернуться, такъ подумавъ собѣ: парубки смѣятимуться, просвѣтку менѣ не дадутъ; перехрестився и пѣшовъ у той кутокъ, де пасѣвка була у старого. Озирнувся — нема иѣкого, тихо; отъ я и почавъ рубать: цюкъ разъ, цюкъ у-друге, замѣривсь у-третє. а мене якъ шмагоне щось лозиною — зиркъ, ажъ стоить Дорошь!. Высокій — превысокій, зъ гуменного заввышки, а борода бѣла та довга ажъ до колѣнъ. Якъ глянувъ я на єго, то чубъ такъ и полѣзь до-горы, неначе зъ цебра окотили мене холодною водою. Стою собѣ, зъ мѣся не зворухнусь, пальцемъ не смикну, а вѣнъ мене шмага лозиною; шмагавъ-шмагавъ.. якъ же дошкуливъ — вѣдкѣля въ мене и сила взялась, — вѣдь єго та на-втѣ-кача, а Дорошь за мною, такъ мене и лущить; я въ болото — и вѣнъ у болото, такъ и шкварить мене то зъ того, то зъ другого боку, а я все въ болото, та и забравсь ажъ по самѣ-сѣнъкѣ уха. Якъ бы — каже — вы не прѣшли черезъ якій тамъ квандрансь, то-бѣ довелось тамъ и пропасти. Нѣ, вже теперечки — каже — не тѣлько самъ не пѣду въ лиманъ рубати

Дорошевѣ дерева, а ще и десятому закажу не ходить!“

Бачь, якій розумный ставъ! Не даромъ кажуть: „мудрый Ляхъ по шкодѣ: якъ коней покралл. стайню ставъ замыкати!“ Такъ ото, якъ скѣнчивъ свое оповѣдане, то вже и свѣтъ ставъ, почали и люде у шинокъ збираться, бачите, — празникъ; якъ почувли, що здѣялось зъ Ляшкомъ, дивуються, ажъ руками объ полы бьють. Далѣй — скѣлько ихъ нѣ було, и парубки — всѣ пѣшли въ лиманъ подивиться, де тамъ Дорошь давъ хлосту Ляшку. Идутъ побѣля двору, а я утятъ годую. „Куды се?“ — пытаю. Розказали, отъ и я зъ ними пѣшовъ. Дѣйшли мы до того мѣся, де лиха мати надала Ляшку рубати дерево; дивимось, — надрубаный клинчокъ и сокира бѣля его лежить. Кругомъ того клинчка потолочена трава и багацько розкидано поломаной лозы (певно на шляхетскѣй спинѣ пана Бужиньского); тутъ-же лежить и повѣсма зъ-два прядива. Богъ его зна, вѣдкѣля оно взялось. Ще видко було слѣдъ, якъ-разъ зъ того кутка, проти котрого Дорошева могила — тутечки и лоза рясна; мабуть якъ ишовъ покѣйникъ, то тутъ ей и наломавъ. Та вже жъ дивувались нашѣ слобожане — но такъ тому, що покѣйникъ завдавъ пану Бужиньскому халазію, якъ тому, вѣдкѣля взялось те прядиво. Боялись до его и доторкнуться; та вже гуменный - бачить, що нѣхто не бере —

и взявъ. — „Згодиться“ — каже — „на верѣвку; може доведеться ще якого небудь дурня виволокти зъ болота...“

Памятувавъ Ляшокъ тую прочуханку до новихъ вѣникѣвъ! Було, якъ наѣдуть гостѣ до старого пана, то ѣнъ и звелить Ляшку розказувать, якъ его Дорошь вѣддубасивъ. Хочь оно и давно минулось, а було якъ почне сердешный розказувать, то и дрѣжитъ и озирається, неначе Дорошь стоить за плечима зъ лозиною; а паны слухають та смѣються, ажъ за живѣтъ хапаються. Не даромъ, бачу, кажуть: „Чужа бѣда — людямъ смѣхъ!“

ГОЛКА.

За давнихъ часѣвъ колись на Украинѣ були люде, що не признавали надъ собою нѣякои власти. Кожный зъ нихъ мавъ старшого за ворога, рѣвного за брата, бо въ тѣй рѣвнѣ поважавъ самого себе, власну самостѣйность, а меншихъ мавъ за скотину, прахъ, смѣтя. Усе, що Господь щедрою рукою розсыпавъ по свѣту, усе те побачилибъ у ихъ палатахъ, а кругомъ тыхъ палатъ неприкрытѣ хаты, обѣдраный, голодный и холодный людъ. Усе добре и чутке, чимъ наѣля Господь чоловѣка, даючи ему сердце и

душу, усе те въ нихъ заплыло глеемъ чванства, ганьбы и ненатлѣ (ненаситимости). И якъ то чудно усе въ нихъ зложилось и перекорилось: проповѣдували вѣльнѣсть, непѣдлеглость, а тымъ часомъ чухрали батогамъ своюжь-таки шляхту. Палили слободы, выбивали нарѣдъ тысячами и плакали надъ ихъ безголовамъ. Строили монастырѣ, костелы, а душѣ своѣ губили у тяжкихъ грѣхахъ. На втѣху собѣ стрѣляли, палили и вѣшали людей, безъ вины карали, безъ заслуги награждали, для своєї користи переганяли на лембикъ чоловѣчї слезы, трудовой пѣтъ и кровь, щобъ зъ вѣдра добути хочь одну каплю золота. Хочь бы увесь свѣтъ зъ людми вверхъ дномъ перевернувся, тѣльки-бъ имъ було добре, тѣльки-бъ усе робилось по ихъ волѣ, якъ имъ схотѣлось. Широко и далеко простягалась та воля; здається, якъ-бы вона встала, то и неба-бъ достала!.. А знаете, люде добрї, якъ звали тыхъ людей?.. Польскими магнатами!.

Розкажу вамъ де-що про одного изъ сего кола, магната, про Потоцкого, що колись живъ у Тульчинѣ. Може вы чували, що вѣнъ на своему вѣку вироблявъ? Немилосердный вѣнъ бувъ до всего люду, а найгѣрше до жидѣвъ. Для своєї втѣхи чого вѣнъ зъ ними не вироблявъ?.. Було, намалюе вуглемъ на стѣнѣ чортяку, себъ то „чорный кѣтъ“, та и приневолюе жиды улучать того кота камѣнцями, розпале-

нымъ въ коминку Тѣльки жидъ доторкнеться до камѣнця, и репетуе: „вай-вай!“ — попѣкъ сердешный пальцѣ—а той его канчукомъ: „улучай“, каже, „Иродѣвъ сыну, а не то — до смерти зачухраю!“ Нѣчого робить, хапа неборакъ камѣнець, шпурне; коли невлучить, — бе жиды за те, що промахнувся, а влучить, зновъ шмага: „за що“, каже, „бешь *чарного kota*?“ Та такъ и грається зъ нимъ, якъ кѣтъ зъ мышою, поки не замордуе бѣдолашного Шмуля до полусмерти. Разъ встреливъ вѣнь жиды — не свого, а другого якогось пана, такогожь магната, якъ и самъ. Та ще якъ кумедно и встреливъ! Давъ жидови дукать, та и каже: „лѣзь лишень на вербу и кукай“. Жидъ злѣзь, тѣльки кукнувъ разъ, вдруге, а Потоцкій приложився, якъ торохне, такъ вѣнь сердешный пукъ объ землю; тутъ его и чорты вхопили. „Глянь“, каже Потоцкій, „кука на вербѣ, а я думавъ, що зазуля, та и встреливъ.“ Отъ панъ того жиды и розсердивсь за се на Потоцкого: „якъ“, каже, „ты осмѣливсь встрелить мого жиды? хиба у тебе мало своихъ?“ Бачите, вступивсь за чоловѣка!. Такъ Потоцкій звелѣвъ накласти цѣлѣвѣньку фуру жидѣвъ, та ще зверху и рублемъ, якъ снопы, пригнѣтивъ и вѣдославъ до того пана, вѣдписавши: „не сердь ся, голубчику, отъ тобѣ за одного цѣлу копу посылаю!“ Бувало и таке, що деколи вертаючись зъ полюваня въ осѣнню темну нѣчь, запалить слободу, щобъ видко було

ѣму дорогу, доѣхать до своего палацу. Разъ подобалась Потоцкому якась дуже гарна молодиця, та не подалась: чого вже вѣнь вѣй не дававъ, якъ бѣля неи не захожувався. Отъ чортяка и захопивъ за сердце магната · призвавъ до себе якогось дотепного маляря Таліянця и звелѣвъ ѣму списати зъ той козачки патреть. Якъ скѣнчивъ Таліянець той патреть, отъ и прииѣсъ ѣго до Потоцкого; привели и молодицю. Глянувъ магнатъ на неи и на патреть, -- стоять передъ нимъ якъ двѣ сестры: обидвѣ такі жъ и гарні, и смутні, и тымъ же гордымъ поглядомъ на ѣго дивляться. Довго Потоцкій дивився на патреть, а тамъ понуро глянувъ на козачку, та и каже: „Бачишь якъ я поважаю твою красоту! и унуки побачать, яка ты була гарна; а за те, що твое сердце не приклонилось до моего кохання, ты повинна смерти: коли не менѣ, то не доставайся-жъ нѣкому!“ Выхопивъ изъ за пояса пистоль, та и застрѣливъ небогу!..

Такъ оттакій-то бувъ дзиндзиверь-зухъ (молодець) Потоцкій!.. Теперъ вже, якъ почувете про мою голку, то вона не здається вамъ за брехеньку. Отъ слухайте:

Кѣлька миль вѣдъ Тульчина, коло одного маєтку Потоцкого, живъ зъ жѣнкою, зъ дѣтьми, небагатый шляхтичь панъ Кондратовичъ. Мавъ вѣнь кѣлька моргѣвъ земельки, фѣльварочокъ, добре працювавъ, и хвалити Господа, не прохавъ нѣ у кого хлѣба.

Розсердився на его за щось економъ того маетку, панъ Тридурекій, а кожний зъ економовъ тожь удававъ зъ себе Потоцкого, та и выгнавъ бѣдного шляхтича зъ жѣнкою та зъ дѣтьми изъ власной хаты. Що робить бѣдолашному шляхтичу? не запозиваться-жь ему зъ магнатомъ. Отъ вѣнь осѣдлавъ коника, и поѣхавъ собѣ въ Тульчинъ до самого Потоцкого, щобъ здаться на ласку и правду его ясновельможности.

Не доѣзжаючи милю до Тульчина, Кондратовичъ здалека побачивъ поѣздъ Потоцкого. Самъ вѣнь ѣхавъ попереду, а за нимъ цѣлый шкадронъ жовнѣрѣвъ, козакѣвъ, доѣзжачихъ, стременихъ и нсарѣвъ зъ гнчими и хортами. Дуже зрадѣвъ Кондратовичъ, побачивши Потоцкого: „се“, дума, „самъ Господь посила его менѣ; може вѣнь ласкаво мене выслухав и звелить вернути заграблену худобу“. Зъупинивъ коня, знявъ шапку и стоять собѣ, не осмѣлився самъ и пѣдѣхати до гетьмана. Ажь ось самъ Потоцкій шпигнувъ коня острогами и пѣдкочивъ до Кондратовича.

— „Хто естесь?“ спытавъ Потоцкій.

— „Шляхтичъ, ясновельможный пане“, одвѣтивъ Кондратовичъ, нахилиючись ажь до луки.

— „А маешь голку?“ зновъ спытавъ Потоцкій.

Кондратовичъ выпявъ баньки, дивиться ему въ очи, не зна, що и казати.

— „*Машь голку, гунтсвотъ, лайдакъ?*“ grimнувъ Потоцкій, и бровы нахмуривъ и почерво-нѣвъ: вже и розсердився! такъ заразъ его чортяка и захопивъ за серце.

— „Нема, ясновельможный пане“, одвѣтивъ Кондратовичъ.

— „Нема!“ крикнувъ Потоцкій, ажъ зубами заскреготавъ.

— „*Патшай*“, каже, показуючи застромлену въ рукавъ голку, обкручену ниткою, якъ буває у кравцѣвъ, — „*патшай*, я грабя Потоцкій, коронный гетьманъ, надъ панами панъ, *мамъ* сто городѣвъ, и въ мене є голка, щобъ часомъ — розѣрветься — зашитъ, а ты — ланецъ, безштанько, и въ тебе нема?.. А нуте, хлопцѣ, дайте ему въ *шкуру*.“

Не дали ему бѣсовѣ котолупы и слова промовить, стягли раба божого зъ коня и почали чухрать канчуками, а Потоцкій дивиться та приговорює:

— „Оттакъ дурнѣвъ вчать та на розумъ наводять! оттакъ и ты вчи и лупи ихъ власною моею рукою!“

Може-бъ ще бѣльше всыпали небораку, такъ на его щастя схопився зайчикъ; отъ Потоцкій покинувъ Кондратовича и чкурнувъ за куценькимъ. Не схаменувъ бѣдолаха Кондратовичъ, вѣдкиль ему и лихо склалось; думавъ

знайти защиту, правый судъ, а знайшовъ нѣ за що, нѣ про що, люту кару. „Отъ тобѣ“, думаетъ, „и паньска правда! запозывай теперь магната до Божого суда!“.. Заплакавъ сердешный и поѣхавъ у Тульчинъ до своего родича, що служивъ у Потоцкого конюшимъ. Приѣхавши, розказавъ ему все, якъ було, якъ его Тридурскій ограбивъ и якъ Потоцкій одчухравъ.

— „Якажъ теперь у тебе думка?“ пыта родичь.

— „Отъ яка“, каже Кондратовичъ: — „теперь менѣ вже не до земельки; нехай вона чортамъ дѣстається; жѣнку зъ дѣтьми вѣддаю на волю Богу, а самъ — пропаду... а вже вѣддачу дѣвольскому сыну!“

Нѣчого казать, завзятый таки зъ бѣса бувъ Кондратовичъ, не зъ того десятку, що гоуть свою спину чужими дукатами. Та ще, нѣвроку ему, и здоровый бувъ: на одну руку трехъ-бы такихъ вклавъ, якъ Потоцкій.

— „Не журись“, каже родичь, — оддячишь, коли вже тобѣ такъ того схотѣлось: я тобѣ и порадую дамъ. Чи ты знаешь ту капличку, що въ кѣнци парка?“

— „Якъ не знать!“ одвѣтивъ Кондратовичъ, а самъ ажъ затрусивъ вѣдъ радости

— „Отъ у сю-жъ капличку“, каже родичь, — „Потоцкій, перерядившись старцемъ, що суботы ходитъ вѣдмолювать у Почаѣвской Богоматери грѣхи, що за тыждень назбираються

Завтра субота, устанешь раненько, то тамъ его застукаешь, якъ сотника въ горосѣ, и що душѣ твоѣй схочеться, те зъ нимъ и зробишь.

Кондратовичъ, почувши се, якъ на свѣтъ народився. Заразъ и выгадавъ, що ему робити. Велика радѣсть для чоловѣка — помогти тому ворогу, котрого покарала злая година, а ще бѣльша — оддячить мѣцному ворогу. Здаеться, караешь его не за одного себе, а за всѣхъ, за все те лихо, що вѣнъ робить людямъ. Еще чорты не бились навкулачки, якъ Кондратовичъ, узявши добрый малахай, потягъ у паркъ до каплички. Не доходячи до неї зъ пѣвъ гонѣвъ, забрався въ гущину, та и стереже Потоцкого, якъ той кѣтъ мыши. Тѣльки почало трошки розвиднюваться, ажъ чуе Кондратовичъ — щось залопотѣло; дивиться, — иде Потоцкій, такий оббрваный та обшарпанный: у сѣмирязцѣ. еще зъ торбою черезъ плече. Кондратовичъ и духъ притаѣвъ, окомъ не змигне, дивиться — увѣйшовъ Потоцкій у капличку и ставъ молиться. То простягнеться хрестомъ, то кулаками въ груди себе стукуе, то руки до горы пѣдѣйма — живой на небо лѣзе. Уставъ Кондратовичъ, ажъ труситься, такъ ему закортѣло напиться тої пѣмсты. Давъ Потоцкому трошки помолиться, а тамъ увѣйшовъ у капличку, ударивъ кѣлька поклонѣвъ и ставъ голосно молиться:

— „Найсвѣтша Матко“, каже, а самъ свое дума, — „пѣшли усякого щастя, здорова, та-

лану и довголітя дѣдичу нашому, ясновель-
можному пану Потоцкому, за те, що вѣнь насъ
дурнѣвъ вчитъ и до розуму доводить! Нехай
вѣнь и дѣти его панують надъ нами до кѣнця
свѣту!“

Потоцкій притулился въ куточку и слуха;
ажъ облизується, якъ масломъ по души его
маже тою молитвою; заразъ пѣзнавъ, що се той
шляхтичь, котрому вчера задавъ вѣнь швабы.
Скѣнчивши молитву, Кондратовичъ обернувся
до Потоцкого и пыта:

— „А що ты тутъ робишь, старче?“

— „Молився, вельможный пане,“ — одвѣ-
тивъ Потоцкій, низенько вклонившись и зату-
ляючись торбою, щоби часомъ не пѣзнавъ его
шляхтичь.

— „А маешь голку?“

— Бачь, якій розумный, подумавъ Потоц-
кій, — мабуть вже у его и голка є.

— „Чи маешь голку? гуиствотъ, лайдакъ!“ —
гримнувъ Кондратовичъ, вызвѣрившись на По-
тоцкого.

— „Нѣма, вельможный пане“, одвѣтивъ
Потоцкій, а самъ мерщѣй до дверей, — думає,
отъ собѣ на лихо навчивъ чоловѣка, щоби не
задавъ менѣ такой прочуханки, якъ я ему вчера.

— „Нѣма!“ крикнувъ Кондратовичъ, про-
стягуючи руку. — „Ось дивись, каже: — я го-
норовый шляхтичь, маю кѣлька моргѣвъ землѣ,
два конѣ, корову, чотиры свинѣ, — и у мене

є голка, щобъ не ходить обѣрванцемъ, а ты гольтѣпака, ланецъ, безштанько, а въ тебе нема?—

Та се кажучи, халъ єго за чубъ! выхривъ, выхривъ, далѣй голову мѣжь колѣна, ну єго шмагать малахаємъ; шмага, шмага, а самъ приговорює: „Оттакъ батько нашъ Потоцкій звелѣвъ дурнѣвъ вчить, и на розумъ наводить! не я тебе бью, а бѣє власна єго рука!— Супонивъ, супонивъ, поки вѣнь не зомлѣвъ. Вдовольнивши сердце и душу, Кондратовичъ плюнувъ на Потоцкого, та и пѣйшовъ собѣ до родича.

— „А що?“ спытавъ родичъ, побачивши Кондратовича.

— „Знатного перегону задавъ“, каже Кондратовичъ усмѣхаючись. — „буде згадувать ту голку по суботахъ!“

— „Тѣкай же швидче, а то щобъ вѣнь на шибеницѣ тебе ще не провѣтривъ!“

— „За що?.. хиба жь не самъ вѣнь звелѣвъ менѣ дурнѣвъ вчить! Адже жь я трощивъ не єго, а старця и ще власною єго рукою? Та кудыжъ и тѣкать вѣдь Потоцкого? Хиба на той свѣтъ, а на сѣмъ не сховаєшься!“

— „Та воно такъ, — тѣльки гляди: ты самъ знаєшь, що у тыхъ магнатѣвъ така правда, якъ у цыгана сорочка: и коротка и латана. И правда та у нихъ, якъ кій въ руцѣ: якимъ кѣнцемъ схоче, тымъ и вдарить.“

Оттакъ поговоривши, та и прислухуються, яка буде чутка обѣ Потоцкому. Ажъ ось, зай-

шовъ до родича зъ двору слуга и каже, що гетьманъ вчора на полюванню трошки застудився и занедужавъ.

На другій день, тѣльки вернулись зъ ко-стела, ажъ прибѣгъ козакъ.

— „Чи тутъ“, пита, — „гостюе панъ Кондратовичъ?“

— „Тутъ“, — каже родичъ — „а на що вамъ?“

— „Гетьманъ кличе до себе: нехай швидче иде!“

Смѣло пѣйшовъ Кондратовичъ до Потоц-кого, думає собѣ: „що буде, те буде, а буде те, що Богъ дасть“

Тѣльки побачивъ его Потоцкій, заразъ и крикнувъ:

— „А що, чи маєшь теперъ голку?“ — Тѣльки вже спытавъ не такъ, якъ тодѣ, а ласкаво, усмѣхаючись.

— „Маю, ясновельможный пане!“ одвѣтивъ Кондратовичъ, показуючи голку.

Глянувъ на ню Потоцкій — неначе не бачивъ, а тамъ вже не тѣлько очи, и спина бачила ту голку.

— „А чи не трапилось тобѣ ще — навчить якого-небудь дурня?“ пита гетьманъ, а самъ пильно дивиться на Кондратовича.

— „Якъ не траплялось, ясновельможный пане?“ смѣло одвѣтуе Кондратовичъ: „вчора у капличцѣ спѣткавъ якогось старця и до-

бре вѣдшмагавъ, — довго буде згадувать ту голку.“

Тутъ Потоцкій ставъ роспытувать Кондратовича, вѣдкѣля вѣнъ и за чимъ приѣхавъ. Отъ вѣнъ и розказавъ ему усе, що треба. Гетьманъ ласкаво его выслухавъ, узявъ листъ паперу, щось написавъ, та и каже.

— „Озьми сей розказъ и вѣддай его головному економу, то все зробиться, якъ тобѣ и не снилось!“

Кондратовичъ подякувавъ гетьману, поцѣлувавъ полу его кунтуша и пѣйшовъ въ кантору. Тѣльки прочитавъ той листъ головный економъ, якъ вытрѣщиться, якъ крикне:

— „Кѣлька лѣтъ служу его ясновельможности, а вѣнъ менѣ десяти грошей не подарувавъ, а тутъ чортъ-батька-зна-кому и завѣщо, дае и грошѣ и землю!“

— „Сежь моя земля“, каже Кондратовичъ, „ще батькѣвска. Не свою дае, а ту, що панъ Тридурскій заграбивъ!“

— „Розкажуй — не свою! Потоцкій въ придачу до твоѣй землѣ дае у-трое стѣльки и ще двѣстѣ дукатѣвъ, отъ що!“

— „Такъ тобѣ жаль чужихъ грошей, а не жаль чужои спины? Почавчора Потоцкій выпавъ менѣ двѣстѣ канчукѣвъ, а сьгодні вѣдсыпавъ двѣстѣ дукатѣвъ: такъ покуштуй перше канчукѣвъ, та тодѣ вже и завидууй ласцѣ его ясновельможности.“

Забравши грошѣ и розказъ до пана Тридурского, Кондратовичъ подякувавъ родича за пораду и поѣхавъ собѣ до дому, веселый и щасливый. Хочь спина ще не загоилась, такъ думка-жь и сердце вже не щемѣло.

Не прошло и тыжня пѣсля того, якъ поѣхавъ Кондратовичъ, прибѣгъ панъ Тридурскій до Потоцкого и цуць ему въ ноги.

— „Змилуйся, ясно оствѣцоный пане, заголовивъ: — *пся крестъ, гунтсвогъ* Кондратовичъ вѣку менѣ збавивъ, до полусмерти зашмагавъ канчуками, трохи головы не вѣдкрутивъ зъ чубомъ.“

— „За що?“ — спытавъ Потоцкій.

— „Чортѣ его батька знаютъ, за що! стрѣвъ мене одного у лѣсѣ, та и пыта: „*машь голке?*“ Нема кажу. А вѣнъ якъ крикне: „Ахъ ты голодранецъ! *патшай*, каже, показуючи застромлену у рукавъ голку: я зъ ласки пана Потоцкого обыватель, а ты наймитъ, приплентачь, а въ тебе нема?“ за чубъ мене, стягъ зъ коня и давай трощить. Та ще и приговорюе: „Оттакъ батько нашъ Потоцкій звелѣвъ дурнѣвъ вчить и на розумъ наводитъ! не я тебе бю, а бе его власна рука!“

Панъ Тридурскій думавъ, що Потоцкій почувши се, розлютується и звелить повѣситъ Кондратовича, а Потоцкому и байдуже: рогочеться собѣ, ажъ за живѣтъ береться. Тридур-

екій, щобъ его розжалобить, розказує, яка важка рука у Кондратовича. А Потоцкій ще гършь смѣється, ажъ нѣжками дрига та регочеться. Де-бъ то ему не знать, яка тамъ рука у Кондратовича. Далѣй, якъ натѣшився въ волю, и пыта пана Тридурского

— „А въ якѣй ты школѣ вчивсь?“

— „Въ Минжирѣцкѣй, у Піярѣвъ, ясновельможный пане“, каже панъ Тридурскій.

— „А якъ ты добре вчивсь и слухавъ своихъ учителѣвъ, — чи була тобѣ за се яка нагорода?“

— „Якже! Патры вѣшали менѣ на ланцюжку мѣдну бляшку, а мати годувала марципаномъ зъ мигдалами.“

— „Ну, якъ вернешся-жъ въ маєтокъ, то заразъ вѣдошли Кондратовичу сто дукатѣвъ за те, що вѣнъ добрый ученикъ.“

Панъ Тридурскій ставъ було спричаться, такъ куды! Потоцкого не переспоришь: що вѣнъ разъ сказавъ, то такъ и буде. Его воля усѣмъ законъ, вѣнъ и самъ ѣй кланяється, якъ той хлопецъ панови.

Довго вѣшались тою голкою. Далась вона не одному въ знаки, не одного шпигнула. Було, якъ хто хоче вѣддячить своему ворогу, то и присѣкається до его: „Чи маєшь голку?“ Якъ нема, то и бе и товче его. А жалуваться до Потоцкого хочъ не ходи: посмѣється, еще и грошей дасть тому, хто бивъ. Було, якъ вѣдъ

чорта хрестомъ, такъ вѣдь ледачого чоловѣка, вѣдь якого-небудь почвары, оборонялись тою голкою. Хто-бъ куды не ѣхавъ, то хлѣба не возьме на дорогу, а вже голку застромить у рукавъ.

В У С Ы.

Лѣтъ сорокъ назадъ, а може и бѣльшь, выбрали мене въ засѣдатель За-молоду служивъ я въ военной, въ кавалеріи ще, такъ знаете — не хотѣлось менѣ зробиться тымъ крюкомъ. Ну, дворянство стало прохать: послужи — кажутъ, — громадѣ, годѣ тобѣ сливы сушить, та солить, та наливать. — Смѣются, бачите: бо я зъ Опошиѣ; а тутъ ще жѣнка присѣкалась: лучше — каже, — служить, чимъ байдаки бить та зъ Марією Уласовною въ маряжа гратъ! — (Була у насъ сусѣдка така, знаете, якъ спѣвають. *иду собѣ, підскакую...*) Нѣчого було робить, — отъ я й згодивсь.

Черезъ недѣль двѣ, прислали менѣ повѣстку, що губернаторъ утвердивъ выборы и щобъ я неукоснительно, зъ полученія сего, прибувъ въ г. Полтаву, для принесенія достождождной присяги. — Выняла жѣнка зъ скринѣ мѣй милиціонный козакинѣ; що порвалось — позашивала, та швиденько й выпроводила, й зъ Марією Уласовною

не дала попрощаться; и въ голову она собѣ не клала, яке лихо мене тамъ стерегло...

Въ недѣлю пѣсля службы присягали и зъ собору прямѣсенько поѣхали до нашего предсѣдателя *учинить яску* (представитись). А предсѣдателемъ тодѣ бувъ той.. що прозвали: велике дѣло — опеньки. Не хочу его й згадувать, бо вмеръ, — цуръ ему, щобъ ще й не вылаивъ! — Приѣздимо, ввѣшли въ передню; на дверяхъ стоить лакей въ каптанѣ, въ нѣмецкихъ галанцяхъ, не зъ нашихъ, — зъ предсѣдателемъ зъ Москвы приѣхавъ.

— А що, — пытаемо: — чи приймà?

— Никакъ нѣтєь, — каже — его превосходительство не изволятъ принимать, неугодно ли вамъ розписаться? — И показує пальцемъ на книгу, що лежить на столѣ въ зеленыхъ палятуркахъ.

Глянули мы одинъ на другого, здвигнули плечима, та й стоимо якъ вкопані, не знаемо, що й робить. Тодѣ не було ще у насъ того звычайю, що якъ розвозять ту гаспедску *сизиту* та приѣде меншій до старшого, то не дає билетика, а тѣльки розписується.

— Что жъ, господа, — каже лакей, — роты пороззявляли? извольте записиваться.

— На бѣса-жъ? — пытаемъ.

— Такъ угодно — каже — его превосходительству.

Стали совѣтоваться, що воно за нечиста

мати ся книга ; одинъ каже : се, може, той альбомъ, що на память вѣршѣ пишуть та пробиті стрѣлами серця малюють ; другій каже : може, схотѣлось предсѣдателю побачить, якій у кого почеркъ... А лакей такъ надъ душею й стоить : пишѣть та й пишѣть ! Отъ Кирило Онуфріевичъ Пищи-Муха, якъ письменнѣйшій мѣжь нами, й каже : може вѣнъ дума, що мы й писать не вмѣємо ? — взявъ перо, трошки подумавъ, та й начеркавъ :

„При сей вѣрной оказіи спѣшу выразить душевное мое прискорбіє и сердечное сокрушеніє, что по непредвидимымъ обстоятельствамъ лишонъ щастя лично засвидѣтельствовать мое глубочайшее уваженіє и преданность, съ которыми почтеннѣйше честь имѣю пребыть Вашего Превосходительства всепокорнѣйшій..“ Та й закрутивъ... (Де бъ то ему не написать : самъ терся по тыхъ Петербургахъ !)

Дає перо, — такъ всѣ одѣ него, якъ одѣ чорта, жахаються. Одинъ другого штовха : бери ты — нѣ, ты бери ! Далѣй до мене : починай ; — кажуть, — якъ тобѣ не выгадать ? ты-жь на всю Опошню брехунъ ! — Взявъ я те прокляте перо, думаю : що-бъ менѣ написать ему на память ? Встромлю въ чорнилицю, налагожусь писать, и зновъ стромляю : нѣчого въ голову не лѣзе ! А тутъ ще кругомъ обступили, двляться, а лакей трохи въ потилицю не штовха. Примѣряєсь — примѣряєсь, а далѣй й думаю :

вѣнъ дуже ласый до дѣвчатъ, нехай же посмѣється, — взявъ та й надрочивъ :

„И вчора галушки и сегодня галушки,
 „Прійди, прійди, серденько, на бѣлий подушки.
 „И учора кулѣшь, и сегодня кулѣшь,
 „Прійди, прійди, серденько, мою душу потѣшь.

Пѣдписався, та ще й закарлюгу загнувъ, якъ хвѣсть у хорта. Тутъ вже за мною й другі почали, хто написавъ :

„Спробувать пера й чорнила,
 „Що въ ему за сила.
 „Тагъ перо пише,
 „Якъ муха дыше.“

Хто розмазався тымъ „глубочайшимъ“, а покѣйникъ Назаръ Семеновичъ Тупу-Табунецъ Буланенькій *при сей спрнрой оказіи* ще й жалобу на свого сусѣда написавъ, що зѣвъ у его „многплодного“ индика. Оттакъ запиуємося, а дїявольскій лакей ажъ морду на бѣкъ гне та речеться.

— Не скаже вамъ, — каже, — его превосходительство за те писанє спасибѣгъ!

— А що-жь? — кажу: — якъ вмѣли, такъ и написали; ему-жь схотѣлось нашего писаня, — нехай и читає по суботахъ.

Пѣсля сего розвѣхались гарненько по квартирахъ и нѣ гадки собѣ. Ажъ у вечерѣ принѣсъ до мене палатекій сторожъ бумагу: „Прочитайте“, каже, „и розпишѣться“. Що за вража

мати! — думаю; яку моду выгадали! такъ бачите оно й легенько розписуваться! Прочитайъ, — тѣльки й написано:

„Его превосходительство, господинъ статскій совѣтникъ и разныхъ орденовъ кавалеръ, предлагаетъ Г. г. членамъ всепремѣнно явиться къ нему завтрашняго числа въ десять часовъ по полунощи“.

Се, думаю собѣ, на закуску приглаша, — та взявъ и розписався; „буду; хлѣба-соли не цураюсь.“ Кто его въ бѣса й сподѣвався, яка тамъ хлѣбъ-сѣль буде!

На другій день, якъ разъ въ десять часѣвъ, зѣбрались мы до предсѣдателя. Ходимо по залѣ, вже й одинацять прокукало, — нѣ самъ не выходить, нѣ закуски не приготавлиють, а вже пора-бъ и червяка заморить. Оттакъ додержавъ насъ до дванадцятаго часу; далѣ лѣзе зъ кабинета въ мундирѣ, въ бѣлыхъ штанахъ, щось на шиѣ телѣпається, ще й перетѣнь на палець настромивъ. Тѣлько выткнувся зъ дверей, такъ заразъ на мене й вытрѣщивъ, посатанѣвъ, ажъ зъ виду зблѣдъ. Тутъ ему кланяються; хто бубонить: *„честь импю явиться“*; а вѣнь, нѣ на кого не глянувши, прямѣсенько до мене, — якъ крикне:

— Къ кому вы явились?

Дивлюсь на его: чи не здурѣвъ? — думаю: чого се вѣнь такъ грима? А вѣнь въ-друге дужче:

— Я васъ спрашиваю, къ кому вы явились?

— Къ вамъ, -- кажу.

— А я кто такой? — пыта и самъ чортомъ на мене дивиться.

— Хведѣръ Ивановичъ, — кажу.

— Не Ѳедоръ Ивановичъ, а ваше превосходительство, — зновъ затрѣщавъ — господинъ предсѣдатель, вашъ начальникъ, милостивый государь мой! — ажъ запѣннись зъ сердца.

Тю на твоего батька! думаю собѣ: чи ты сказився, чи натрѣскався кукульвану?.. А вѣнь скѣльки глотки свое: къ кому вы явились?

— Къ вашему превосходительству, — кажу; нехай, думаю, по твоему буде.

— А какъ вы явились? отвѣчайте, милостивый государь мой! Какъ вы явились?

Що за напасть така? не знаю, що ему й казать.

— Съ достодолжнымъ уваженіемъ, — кажу.

— Развѣ въ такомъ видѣ, — кричить, — являются къ начальству съ достодолжнымъ уваженіемъ? Посмотрите вы на себя!

Оглянувся я на себе, *все обстоитъ благополучно*: медалъ висять, червоный поясъ и шаблюка бѣля боку. Далѣй обернувся до товаришѣвъ та й пытаю:

— Чи не знаете хочъ вы, чого одъ мене треба его превосходительству, господину предсѣдателю, нашему начальнику?

Якъ розсердиться-жь, такъ Боже мѣй ми-

лостивый! по́декакуе, якъ зѣмьске щеня, и при-
ска — неначе сукно мочить!

— Вы, милостивый государь мой, — репе-
туе, — не имѣете должной атенціи къ началь-
ству, не исполняете установленныхъ формъ,
нарушаете государственныя узаконенія! я васъ
въ двадцать четыре часа предамъ суду!

— Якъ буде за що, — кажу, — то можно
й заразъ предать суду... Позвольте, — кажу,
крутнувши вуса, — и менѣ васъ спытать, чого
вамъ одъ мене треба? хйба, кажу, дворянство
на те мене выбрало, щобъ на мене кричали,
якъ на лакея?! — Та се кажучи, ще й шабель-
кою стукнувъ. Досадно-жь, ей Богу, стало! що
за чортова мати, думаю: прилипъ до мене, якъ
шевска смола до чобота. Такъ куды! *Пбѣгъ своє,
а чортъ своє!*

— Молчать! кричить: — вы еще осмѣлива-
етесь разсуждать! Посмотрите въ зеркало, въ
какомъ видѣ вы явились къ начальнику!

Пѣдвѣвъ мене до зеркала; дивлюсь: коза-
кинъ мѣй защѣпнутый на всѣ гаплики, медалѣ
висятъ; и прочее, де розѣрвалось — позаци-
вано: *все обстоить благополучно...*

— Что, — пыта, — видите?

— Нѣчоґѣсенько, — кажу, — не бачу, чого
вамъ одъ мене схотѣлось!

— Какъ — чего! — зновъ закричавъ: —
на какомъ основаніи вы осмѣлились явиться
ко мнѣ въ усахъ? Вы теперь состоите въ граж-

данской службѣ, а потому право ношенія усовъ на васъ не распространяется.

— Зѣ сего - бѣ и почали, — кажу: — якъ не разпространяється, то й выголуюсь. Нѣчого було й кричать, якъ на живѣтъ: се - бѣ. — кажу, — и губернаторъ и самъ министръ такъ глотки не дравъ!

— Прошу не разсуждать, — каже, — а исполнять, что вамъ приказываютъ; чтобы сего же дня выбрили усы, а не то — я васъ подъ арештъ посажу!

Далѣй вызвѣривсь на прочихъ и каже: я васъ призвалъ, милостивые государи, чтобы выразить вамъ крайнее мое неудовольствіе за то неуваженіе и непростительную дерзость, которую вы учинили вчерашняго числа вашимъ неумѣстнымъ поступкомъ!

— Позвольте узнать, ваше превосходительство, — почавъ Пищи-Муха, — въ чемъ заключается неумѣстный нашъ поступокъ, учиненный вчерашняго числа, изъ котораго можно-бы усмотрѣть неуваженіе къ вашему превосходительству и непростительную съ нашей стороны дерзость?

— Какъ — изъ котораго? — крикнувъ: — а какъ вы могли позволить себѣ писать въ визитной книгѣ такую дичь: и галушки и кулѣшѣ, и жалобы записывать, словно на почтовой станціи, — когда вамъ слѣдовало только записать

ваши фамиліи .. Это просто бунтъ противъ правительства!..

— Наши именныя списки, — зновъ почавъ Пищи-Муха (а вѣнъ вже такій бувъ, що хочъ кому носа втре), — доставлены уже вашему превосходительству; слѣдовательно мы никакъ не могли предполагать, чтобы вамъ предстояла надобность въ нашихъ фамиліяхъ, а полагали, что ваше превосходительство интересовались болѣе на щотъ нашихъ почерковъ и словосочиненія, а потому каждый изъ среды насъ, по мѣрѣ силъ своихъ, потщился выразить свои чувства и мысли, никакъ не предполагая, чтобы ваше превосходительство ..

— Ну, довольно, довольно! (допѣкъ - таки его Пищи-Муха!) — вы, — каже, — якъ маятникъ въ часахъ; торкни васъ разъ, то вы десять разъ завилаете. Теперь, господа, — каже, повертаючись на всѣ стороны, — извольте отпавляться; на первый разъ я васъ прощаю, но въ другой — будьте осторожны: я не люблю шутить! А вы, милостивый государь, — каже, глянувши на мене, — чтобы сію минуту обрились! понимаете?

— Якъ не понять! — кажу: — у мене є дурень, що сливы стереже, такъ и той васъ пѣйме.

На се хотѣвъ бувъ вѣнъ обѣзваться, та поперхнувся: скорѣшъ въ кабинетъ и зачинився: обридло вже й ему гримать, прискаты и пѣд-

скакувать. Стали й мы виходить, похваляемъ ту гаспедьску закуску, а секретарь нашъ, Тома Петровичъ, де не взявся, до мене й собѣ:

— Якъ можна, — каже, — въ гражданскôй вусы носити!

— Та хочъ вы мовчѣть, кажу: — чортъ батька зна, зъ чого таку бучу пôдняли! Не то вусы, — и борода дѣлу не помѣха (не мѣшає)!

— А въ визитнôй книзѣ и на объявительному листу, — каже — що вы написали?

— Поцѣлуйте мене сегодня, а я васъ завтра!

Не ставъ зъ нимъ и розговорювать, и безъ его гôрко на душѣ, такъ досада й розбира, такъ и поверта назадъ, щобъ вылаять продо-вого сына. Скôльки на свѣтѣ живу, а нѣхто на мене не кричавъ, нѣ зъ кимъ не лаявсь, — тôльки де-коли зъ жѣнкою; а тутъ и не вете-рѣгсь, вôдкôля та й сварка вырвалась, бодай єму до смерти такъ пôдекакувать та прискати! Прійшовъ на квартиру, заразъ дôставъ зъ шка-тулки бритву, намыливсь, черкъ, въ-друге... такъ мои вусы, неначе скошена трава и впали на рушникъ. Якъ глянувъ же я на себе въ зер-кало, такъ батечки!.. ажъ злякавсь, самъ себе не пôзнавъ, чортъ-батька-зна на кого й похо-жій: и ротъ кривый, и щоки позападали, и нôсь похнюпивсь: зовсѣмъ не я, а нѣмецъ Адамъ Ивановичъ Фрикъ, що въ Кременчуку шльонку розбирає!.. щобъ менѣ до завтра не дожити, коли брешу! Въ першій разъ, якъ живу на

свѣтъ, довелось менѣ зголити вусы, лучше-бъ було и не дожить до сего лиха! Якъ-бы знавъ, що зроблюсь такимъ паскуднымъ, то Богъ мене побий, колибъ збривъ, хочбы не то що пѣдъ судъ, — хочбы жили зъ мене тягли! И кому зъ того прибуло, що я безъ вусѣвъ?.. кому вони мѣшали: чи ѣсти, чи пити, чи, якъ кажуть, вѣрою й правдою служити?.. Якъ я теперечки до жѣнки вернуся? Якъ я гляну въ очи Маріѣ Уласовнѣ. . Згадавъ я й лѣта мои молоді; не одна, було, глянувши на мои вусы збирала губки на оборочку, не одна и цѣлувала и милувала ихъ... Отакъ журюся, а слезы капъ-капъ!.. Здається, и за старшимъ сыномъ такъ не вбивавсь, якъ померъ!.. Мѣй Боже милый! подумавъ, ударивши себе въ груди: за що ты мене такъ люто покаравъ?..

Нѣчого було робить бѣльшь у Полтавѣ, бо въ должность велено вступать тѣльки черезъ тыждень, отъ я й поѣхавъ до-дому. То було якъ ѣдешъ, то знай гукаешъ на кучера: торкай, хлопче торкай — а теперечки сижу собѣ, схиливши голову, неначе мене на шибеницю везуть: пары зъ рота не пуцу; хйба якъ швидко побѣжить, то озвешся: не жени, — коней потомишь! — Такъ вже наровлю, щобъ менѣ у ночи приѣхать, бо жѣнка тодѣ була не порожня, то, думаю собѣ, якъ гляне разомъ на мене, та злякається, то ще приведе Адама Ивановича Фрика. Пѣдѣвзжаю до свого двору — уже зовѣмъ

смерклось и въ будинку не свѣтитесь; вылажу зъ брички, а тутъ якъ загавкають на мене собаки! — тю, дурнѣ — кажу, — хазяина не пѣзнали! — Хотѣвъ бувъ погладить, такъ бѣсовѣ собаки глянули на мене, та въ-розтичь. Ввѣйшовъ тихенько въ сѣни... такъ якось чудно, матери его бѣсь, будто й не я, — здається й хата не моя, ей-же Богу правда!.. Отожь, кажу, якъ загавкали собаки, жѣника й прокинулася; чую — хтось увѣйшовъ.

— Кто тамъ? — пыта.

— Се я, — кажу.

— На кого-жь тамъ собаки гавкали?

— Не знаю.

— Та йди-жь, чого тамъ крадешся!

А въ мене такій звичай бувъ, що, було, якъ приѣду до дому, то заразъ, хочъ и въ ночи, всѣхъ розбуркаю: зъ дѣтьми граюсь, зъ жѣнкою цѣлююсь, бабусю Оришку, що за дѣтьми приглядує, зачѣпаю: а теперечки якъ тать, мовъ той злодѣй, крадусь, — не знаю, на яку й ступить. Пѣдѣйшовъ до кровати, а жѣника протягує до мене руки цѣлуваться. Поцѣлувались, а вона:

— Кто се? — та мене рукою по губахъ... Якъ наробить репету: Ой лишечко! Злодѣй!.. Оришко, вогню, вогню!

Я вѣ уговорюю, такъ куды! не слушає: и руками й ногами вѣдъ мене.

— Не підступай! — кричить, — не підступай!

Всѣхъ дѣтей переполошила, та вже Оришка прибігла зъ свѣчкою. Вытрѣщились на мене, дивляться... здається й я, такъ не я-жь: нема вусѣвъ!

— Що се зъ тобою сталося? — пытає жѣнка; — чи ты живой чи мертвый?! — а сама ажъ пополотнѣла, труситься, неначе трясеца фѣ трясе.

— Тымъ то й мое лихо, — кажу, — що живой!

— Що зъ собою зробивъ? — пытає, — оглашенный!

— Се-жь, — кажу, — дяка тобѣ: тепереньки вже не буду байдаки бити, та зъ Марьею Уласовною въ маряжа грати!

— На що-жь ты вусы збривъ? — пытає.

— Теперь состою въ гражданыскѣй, — кажу, якъ и менѣ казали: — а потому право ношеня вусѣвъ на мене не распространяється.

— Чи вѣнъ пьяный, чи здурѣвъ? — каже жѣнка, глянувши на Оришку; та якъ заголосити, якъ вдарить себе въ груди, а за нею дѣтвора й Оришка, а бѣсовѣ собаки почувли, ну й собѣ и выють и скигляютъ такъ, що Боже мѣй милостивый, такій гвалтъ пѣдняли, хочъ зъ хаты — та що зъ хаты! — зъ села втѣкай... просто кѣнець свѣта наступає.

Оттакъ цѣлѣсѣнську нѣчку рюмали, и я зъ ними: сиджу та плачу. До крови губы собѣ подряпавъ: хочу, знаєте, вуса крутнуть, хапъ за губу, — нема нѣчого, и вдряпну...

На другій день така напала на мене нудьга, хочъ крѣзь землю провалиться. Що кому не скажешъ, нѣхто мене не слухає: дѣти вѣдъ мене вѣдвертаються, жѣнка хлипає, нѣ одна дворова собака, матери ихъ бѣсѣ, до рукъ не йде. Думаю собѣ: що менѣ на свѣтѣ робить?.. А тутъ стали сусѣды навѣдуваться и Марія Уласовна прійшла, а я вѣдъ нихъ ховаюсь, та лице закрываю, неначе, — ка-зна-що таке... Ёй же Богу правда! На третій день зовсѣмъ таки ослабъ, ледви дышу: груди менѣ заложило, живѣтъ пѣдвело (за три дни шматка хлѣба въ ротѣ не було); не знаю вже, чи голова въ мене на плечахъ, чи може кавунъ. Зовсѣмъ таки налагодився вмирати, хочъ за попомъ посылать!..

Коли на мое щастя, — такъ вже Богъ милосерднѣй не схотѣвъ посиротити моихъ дѣточокъ, — приѣздить Григорій Григоровичъ Захарченко, оттой, може чули, що й въ чорта выгравъ бы тяжбу, такъ, кажу, приѣздить; якъ глянувъ на мене — и назадъ вѣдступивъ.

— Що се зъ тобою, братику? — пыта.

— Пропадаю, — кажу: — се моя за мною прійшла!

— Та не бреши — каже, — тебе ще й по-

лѣномъ не добъешь. Тѣльки — каже пригляду-
ючись, — дуже зпаскуднѣвъ: чого се?

— Хиба вамъ повылазило? — кажу.

— Вусы збривъ?

— Єге!

— На-бѣса? — пытає

— Нечиста мати въ гражданьску понесла,
такъ теперечки право ношеня вусѣвъ на мене
не распространяється.

— Хто се тобѣ выгадавъ?

— Єго пре...тее, кажу, щобъ єму добра не
було!

— Брехали єго батька сыны, та й вѣнъ
зъ ними, — каже: — тижъ зъ мундиромъ въ
одставцѣ?

— Такъ що?

— Такъ коли мундиръ на тобѣ, — каже,
спасибѣгъ єму, — такъ и вусы при тобѣ!..

— Єй Богу?

— Побачишь, — каже: — я тобѣ й указъ
дамъ.

— Батьку мѣй рѣдний, — кажу; — на
свѣтъ ты мене народивъ! — Якъ скочу зъ кро-
вати, ну єго обнимать та цѣлувать, а вѣнъ мене
вѣдпыхає.

— Ну тебе къ бѣсу, — каже: — якъ шпиль-
ками шпигаешь! — Бачите, вѣдросли трошки
вусы, такъ щѣтина й колеться.

Теперечки, спасибѣгъ имъ, понасылалы тыхъ
томова: що треба, хочъ не скоро, а налапаешь,

а тодѣ — скорѣшь скорбѣ изнайдешь, якѣ чоґо тобѣ треба. Не у всякѣмѣ повѣтѣ були такі й люде, якѣ сей — що розказую — Захарченко: шукають, було, шукають, та й плюнуть... Таке лихо було, не повѣрите: коли скажуть, що право ношеня — не то вусѣвъ — головы на твоихъ плечахъ не распространяється, то не турбуйсь шукать, — чи воно правда, чи брехня, стинай голову, та такѣ и ходи... Щобѣ я пропавѣ, коли не правда!

Ну, якѣ почувѣ я вѣдѣ Захарченка про той указѣ, то де вѣ мене й сила та взялась! повеселѣвъ, якѣ на свѣтѣ народився. Заразѣ жѣнка поставила намѣ закуску, выпили по чарцѣ, по другѣй, старѣй, пляшки зо двѣ, сливянки, а тымѣ часомѣ запрягли менѣ бричку, та скѣльки видно й заторохтѣвъ зѣ Захарченкомѣ. Дороґою, щобѣ мене не побачили, обвязався платкомѣ, тѣльки очи й блищать. Хто не стрѣнется, пѣзнае мене по коняхъ, и пытае: чоґо се ты обвязався?

— Бишиха, — кажу, — нарядилась.

Приѣхавѣ до Захарченка. Якѣ давѣ вѣнѣ менѣ той указѣ, то неначе рѣдного батька побачивѣ!.. Ну, теперечки, думаю, ваше пре...тее... чій чортѣ буде старшій?

Вернувся до-дому и два мѣсяцѣ высидѣвъ вѣ карантану, поки вусы не повѣдростали такѣ, що вже й жѣнка зо мною цѣлується, и люде слухають, и собаки на мене не гавкають. Вже

й зъ Марьєю Уласовною въ маряжа граємось, а тутъ така пѣднчалась переписка! зъ Полтавы повѣстка за повѣсткою: *неукоснительно, съ полученія сего, итьете явиться.* — А я имъ въ одвѣтъ: *по случаю приключившейся внезапно болъзни!* — Ще зъ мѣсяць пѣдождавъ, такъ якъ вже стали закручуваться, поѣхавъ въ Полтаву.

Тѣльки приѣхавъ, заразъ натягъ на себе козакинъ, причепивъ шаблюку та й пѣшовъ у палату се-бѣ то вчинить явку. Входжу въ присутствіе... Якъ гляне на мене предсѣдатель, такъ его й зжолобило, ажъ носомъ закрутивъ.

— *Что это, милостивый государь мой,* — крикнувъ, — *вы уклоняетесь одъ службы, и вторично осмѣливаетесь явиться ко мнѣ въ усахъ!*

— Се, — кажу, — ще не вусы, а вусишки, а отъ якъ выростуть, то будутъ вусища! — А самъ держусь за той указъ, якъ слѣпый за поводача.

И! якъ закричить, та пѣдскочигъ, та присне: *я васъ, милостивый государь мой, въ двадцать четыре часа...*

— Не гарячѣться. — кажу: — кровь спортите, а ось подивѣться! — Та тиць ему въ руки указъ. Дивись, думаю, хочъ повылазять.

Прочитавъ, — якось чудно лупа очима, губы дрожать...

— То... Тома Пе... Петровичъ! — каже, запиняючись: — *что это такое?*

Хома наставивъ око:

— Высочайшій, — каже.

— Безъ васъ знаю, каже предсѣдатель, — а распространяется ли право ношенія усовъ?

Хома круть-верть, сюды-туды, нѣчого робить.

— Распространяется, — каже.

Товаришѣ дивлятся на мене, перелякались, думаютъ собѣ: буде менѣ халепа! А я дивлюсь на супротивникѣвъ, такъ ихъ очима й вѣмъ, та вусы кручу. Предсѣдатель глянувъ на секретаря, повертѣлись вдвохъ сюды-туды, та й посѣдали тихенько; нѣ одинъ и пары зъ рота не пустивъ. Що, думаю собѣ, пѣймали облизня?..

Такъ оттака-то чудасія була зъ моими вусами! Якбы не той указъ, то може-бъ довелось и пропасти! Згадуючи прошле, не разъ думавъ: правду люде кажутъ, що за Богомъ молитва, а за царемъ служба нѣколи не пропадае. За пятнадцятилѣтню безпорочну выслуживъ-таки собѣ те, що теперечки нїяке превосходительство на свѣтѣ не збрие менѣ вусѣвъ, — отъ що!..

КОНДРАТЬ

БУБНЕНКО-ШВИДКІЙ.

Чи чули вы, панове, про Кѣндрата Бубненка Швидкого?.. Довгенько вѣнѣ вештавсь по свѣту,

большъ може якъ сто лѣтъ. Давно вже въ его на грудяхъ лежить широкій кряжъ сырой землѣ, а и доси, по Тульчинськѣи околицѣ, готить луна вѣдъ его оповѣданъ, и теперечки ще передають дѣды унукамъ его оповѣданя. — И що то бувъ за дѣдъ! Мѣжъ дѣдами дѣдъ, и мѣжъ молодыми-жъ молодой; бо сердце ще грало у старого.

Розкажу вамъ, якъ ще у двайцятыхъ годахъ спѣзнався я зъ тымъ дѣдуганомъ, якъ полкъ, у котрому я служивъ, стоявъ недалеко вѣдъ Тульчина. Сѣмя мого хазяина, у котрого я кватируювавъ, була не дуже велика: вѣнъ зъ старою, сынъ жонатый и дочка — гарна дитина по шѣснайцятому року, на тѣй порѣ, шо якъ скинешь на неѣ окомъ, почервонѣе и розглядуе мерезжки на рукавѣ своєї сорочки. Хазяина мого усе село поважало: розумный бувъ чоловіга, та ще и дуже письменный. Було, де-коли и апостола вчистить, а на крылосѣ якъ потягне горою, то и дякѣвъ не чуть. Зъ хазяинами я живъ дружно, не гнувъ передъ ними кирпичи, бо не цурався простыхъ людей, а прислухався до ихъ мовы, и приглядувавск до ихъ звичаѣвъ. Любивъ я заглядувать у ту колыску, вѣдкѣль пѣднялось усе, шо тѣлько нѣ е значного мѣжъ людьми, усе, шо и славить, и ратуе, и гнѣтитъ чоловіка, въ занедбанѣмъ товариствѣ. Такъ отождь, кажу, частенько бачився я

зъ ними: то до ихъ було пѣду, то старый до мене прійде.

Разъ у недѣлю, пѣсля вѣдправы, почувъ я на хазяинскѣй половинѣ регѣтъ и смѣхи. Схотѣлось менѣ подивиться, чого они тамъ радуются, -- отъ и до нихъ пѣшовъ.

Тѣлько переступивъ порѣгъ, якъ побачивъ дѣдизного старця; спершу, поки не розгледѣвъ, здався вѣнъ менѣ якимсь-то обскубленимъ птахомъ: таке зморщене, миршавеньке, голомозе; нижна челюсть задралась до-горы, нѣсь похнюпивсь, — неначе спорять, кому перше у ротъ лѣзти. Руки — якъ курячї нѣжки, спина стулилась зъ грудьми, и такъ увесь высохъ, якъ сплющенный чорнобривчикъ мѣжь листами псалтиря. Сидѣвъ вѣнъ за столомъ на покутѣ и щось розказувавъ. Людей найшло повна хата, и всѣ реготались. Дѣдуганъ гостро на мене глянувъ; его очи свѣтились ще тымъ огнемъ, що тлѣе у серци и не потухъ у грудяхъ.

— Се нашъ постоялецъ, — сказавъ хазяинъ дѣдови, — той, що я вамъ казавъ, умѣе по нашому.

— Де бъ то ему не вмѣтъ, вѣдказавъ дѣдуганъ, пильно на мене дивлячись: — хибѣ не бачите, яка вѣ его пика... настоящїй козакъ пѣвникъ — бѣля бока вѣникъ!

Усѣ засмѣялись, и я зъ ними.

— Що се вы, дѣду? — озвалась хазяйка,

смыкнувши его за рукавъ: а якъ панъ розсердиться?..

— Не розсердиться, — вѣдказавъ дѣдугань, усе дивлячись на мене: не взявъ его катъ! — глянь, вѣнь и самъ смѣється! Сѣдай же, сынку, — додавъ дѣдъ, — то будешь гостемъ.

— Чого се вы такъ реготались? спытавъ я, оглядуючи весело товариство.

— Ось послушайте, — озвався хазяинь, — що тутъ выгадувавъ Кѣндрать Тарасовичъ, якъ вѣнь кумедно кепкувавъ зъ себе, то не то живый, и мертвый бы засмѣявся!

— А що тамъ таке? — спытавъ я.

— Та хочуть зъ мене чоловѣка зробить, — крикнувъ дѣдъ, ударивши кулакомъ по столу якъ кѣсткою, — щобъ грошѣ злупить зъ громады! — Слухай, сынку: Якъ була послѣдна перепись ревізіѣ, громада довго мѣркувала, чи записувать мене, чи нѣ. Однѣ казали, що велено усѣхъ живыхъ записувать, то и мене тежъ треба записать, а другѣ казали — не треба, бо зъ мене громадѣ нѣякого вжитку: бачите трошки перестарѣвся, такъ не можна якъ одинокого у некрути вѣддать. Та ще и те казали, що сегодня запишуть, а завтра громадѣ на пакѣсть дуба дамъ, та и плати подать чортъ батька зна за що, годѣвъ зъ двацять. А теперечки таке безголова, що и живѣ люде ледво зможуть за себе платить, а якъ стануть потурять мертвымъ, та за нихъ платить, то нѣякій бѣсъ не схоче

и живимъ зѣстаться. Отъ и рѣшили — не записувать: „може,“ кажутъ, „вѣнъ опам'ятається и вмре!“ Здається и розумненько рѣшили, -- такъ ось-же, матери его чортъ, яка халепа накинута. Нашъ орандаръ — жидюга розсердився на громаду за те, що не п'ють у его въ корчмѣ горѣвки, та и зробивъ доносъ, що я не имѣю бути включенымъ у ревизьску сказку: такъ теперечки и хочуть злупитъ зъ громады добру пеню за того чоловѣка, що невартъ и залѣзного шагѣ. Сегодня ждуть засѣдателя на слѣдство и громаду збирають, — уже и голова прибѣгъ. Такъ, бачите, теперечки треба вѣдбѣхуватись, — та сѣлькись не первина...

Дѣдуганъ хотѣвъ бувъ ще щось розказать, якъ убѣгъ у хату десятникъ.

— Идѣть швидче, дѣду, у волосне правлене, — сказавъ вѣнъ ледви переводячи духъ: — голова зовуть; вже и громада зѣбралась: отъ отъ и засѣдатель, панъ Цибульскій, прибѣжить.

— Иду, сынку, иду, — забелькотавъ дѣдъ, и швиденько вѣйшовъ изъ хаты.

И мы, скѣльки насъ не було, пѣшли подивитись, яке тамъ буде слѣдство. Дѣдуганъ браво ишовъ попереду безъ шапки, розмахуючи руками.

— Дѣдъ шапку забувъ, — сказавъ я: якъ бы хто збѣгавъ за нею.

— Не турбуйтеся, пане, — обѣззався хазяинъ: у его нема шапки; оттакъ, якъ бачите,

ходить и лѣто и зиму; нѣ солнце его не допече, нѣ морозъ не приморозить, нѣщо не дошкулить его кѣстокъ, шкурою обтягнутыхъ!.. Скѣльки въ насъ дѣдѣвъ перемерло, а якъ були ще хлопцями, то знали его вже не молодымъ; — а вѣнъ живе собѣ та и живе, та ще якъ подивися, то ему и жити не обридло: усе веселый, не пролива и чарки, а на весѣллѣ — то буває и потанцюе. Кумедія, а не чоловѣкъ!..

— Скѣльки ему буде лѣтъ?

— Бѣльшь якъ сто!

РМ. 1438.

— Є въ его дѣти, унуки?

— Нема нѣкого, — одинъ зѣостався якъ палець.. Була колись у него и жѣнка, и дѣти, и хата, и земелька, а теперечки якъ бачите: нагъ якъ благъ.

— Вѣдкѣля вѣнъ?

— Зъ Уманя. Живъ и въ Тульчинѣ — вѣнъ бувъ козакомъ у Потоцкого, — а тамъ помандрувавъ у Черкаскай лѣсѣ до Залѣзняка; ходивъ зъ Гонтою выручать Умань, довго бувъ Сѣчовикомъ, и по Волощинѣ швендавъ. Куды вже его нечиста — мати не туряла, — чого зъ нимъ не траплялось! бувъ вѣнъ и шинкаремъ и наймитомъ, и пасѣшникомъ. Не одинъ кѣвшъ лиха пѣдсунула ему злая доля, выпивъ же ихъ, бѣдолашный, до самого дна, и — якъ бачите — нѣ гадки собѣ!..

Быйшовши зъ закавулка на вулицю, здалека побачили мы, бѣля волосного правленя, зѣбрану

громаду; попереду стоявъ голова — высокій чоловѣкъ зъ сѣдымъ вусомъ, у блакитному жу-панѣ.

— Слыхомъ слыхати, Кѣндрата Тарасовича у вѣчи видати! — закричавъ голова, якъ мы пѣдѣйшли близше.

— Не ту пѣсню спѣваєшь, сынку, — озвався дѣдуганъ: — теперечки спѣвай, що того Кѣндрата Тарасовича нѣ слыхомъ не слыхати, нѣ у вѣчи не видати!..

— Не поможеться, дѣду: що хочь спѣвай!.. Отъ яку куру пѣднявъ, Тарасовичу: для тебе и громаду зѣбрали и слѣдство буде, та ще щобъ и штрапу не вчистили...

— За що, сынку?

— За те, що ты чужій вѣкъ заживаешь, кѣстокъ своихъ не шануешь и ще такъ обно-сишь, що и на страшный судъ нѣ вѣ-чимъ буде припахаться.. Скажи менѣ на милѣсть Тарасо-вичу: чи ты вмрешь коли, чи такъ до вѣку вѣчного будешь по свѣту байдики битъ?

— Я бѣ тобѣ сказавъ, сынку, — такъ не знаю-жь, спытай кого небудь, хто старшій вѣдъ мене.

— Не до жартѣвъ теперечки, — почавъ зновъ голова: кажѣтъ Тарасовичу, що намъ робить, щобъ и справдѣ не довелось, — бодай они но дѣждали, — платить той штрафъ.

— Не знаю, сынку, що и казать, — вѣдка-завъ дѣдуганъ, повѣсивши голову. Що небудь

бы дать Цибульскому, — такъ вѣнь нѣчого не бере!.

— Вѣнь не бере!.. не бере!.. загомѣла громада, зареготавшись.

— Хиба дѣточкамъ на горѣхи дасьте, — сказавъ дѣдъ, пѣднявши голову: вѣнь тѣльки и прійма, що дають дѣточкамъ. Що то за чуле сердце у батька! — дарма що гоноровый, а для свои дитини и зъ пѣвъ-злотѣвкою не розми-неться.

— Добре сердце у батька! — пѣдтакуе громада, та регочеться

Ажъ ось почули и дзвѣнокъ.

— Цибуля ѣде! — закричавъ дѣдугань. — Ну, теперъ вѣдбрѣхуйтесь, дѣтки, а я пѣду у правлене; якъ нѣчого не вѣдете, то выводѣте мене, — я вамъ пораду дамъ.

На той дзвѣнокъ выйшовъ изъ корчмы и орендарь, у соболевѣй шапцѣ и у глазеновому шляфроку: блыщить дѣвольскѣй сынъ якъ паньскѣй чобѣтъ. Перейшовъ дорогу и ставъ вѣддалѣкъ вѣдъ громады, щобъ и собѣ подивиться, яка тамъ буде халепа за пропуцену душу.

Изъ за угла выхопилась найтичанка, запряжена у трикѣнь сорокатыми. Засѣдатель, панъ Цибульскѣй сидѣвъ обложеный бебехами, въ однѣй руцѣ державъ пенькову люльку, здоровенну, якъ кварта, а у другѣй дубельтѣвку; у ногахъ вертѣвся пудель и гавкавъ на сѣльскихъ

собакъ. Панъ Цибульскій любивъ пополювать, було и слѣдство вчинить и качокъ настрѣля; коли нема дикихъ, то зъ досады и свѣйскихъ лущить, а коли дуже розсердиться, то и по индикахъ тарахне, та и забира, щобъ заряды на вѣтеръ не пѣшли. Незагнузданѣ конѣ геть-геть промчали найтичанку, — та вже наткнулись на хату, такъ самѣ зъупинились. На-силу вылѣзъ изъ бебехѣвъ панъ Цибульскій: таке плюгавеньке, товстенъке, кирпате, очи якъ осокою попрорѣзуванѣ, а пика широка та червона якъ новѣй пятакъ, — ажъ блищить. Якъ бы на казанку натикать сажою очи и нѣсь, та зверху накинуть картузъ зъ червонымъ окомъ, то не треба и патрета: бувъ бы на его похожѣй, якъ рѣднѣй братъ. Тѣльки панъ Цибульскій пѣдойшовъ до громады, такъ усѣ зняли шапки и низенько ему вклонились, а вѣнъ и окомъ не моргнувъ, — глянувъ на громаду якъ на гуртъ: бачите, засѣдатель... Велике дѣло — опеньки!

— А що вы, сучѣ сыны, наробили? — крикнувъ панъ Цибульскій.

— Що жъ мы таке наробили? — спытавъ голова: — здається, нѣчого!

— Якъ — нѣчого! чоловіка не записали у ревізію...

— Якого тамъ чоловіка? здається, усѣхъ позаписували...

— Якъ усѣхъ?.. а того.. (панъ Цибульскій

вихопивъ изъ кишенѣ пакъ бумагъ и ставъ розглядувать...) а того, — каже, -- Кôндрата Бубненка-Швидкого?

— Хибажъ то чоловѣкъ? — вôдвѣтивъ голова, засмѣявшись: тамъ нема и пôвъ, та де! и десятой части чоловѣка не зôсталось. Ось подивѣться лишень, що тамъ за руина така!.. Гей, хлопцѣ, — крикнувъ голова: — выведѣть — лишень сюды дѣда!

— На що тутъ дивиться, каже засѣдатель: аджежъ вôнь живой?.. такъ треба було записать!

— Богъ его зна, чи вôнь живой чи мертвый, — нѣякъ не розберешъ. Отъ самѣ подивѣться.

Ажъ ось, ведуть Кôндрата Тарасовича: иде неборакъ — розкарячивсь, роззявивъ ротъ и баньки якомь чудно перекосивъ, лупа очима якъ та сова. Якъ побачила его громада, такъ усѣ и приснули.

— Подивѣться на милôсть, — каже голова: — яка се душа? се не чоловѣкъ, а куряча слѣпота..

— Се чоловѣкъ-сяжка (обôзався хтось зъ громады), на нему сѣра сѣмряжка, на головѣ — шапочка, а на спинѣ — латочка.

— Де-вже! — озвались другѣ: нема у него нѣ шапочки, нѣ латочки!

— Се дзѣвизѣверъ-зухъ! гукають иншѣ.

— Скôльки тобѣ лѣтъ? спытавъ засѣдатель.

Мовчить Кѣндратъ Тарасовичъ, якось чудно дивиться на пана Цибульського, ще гѣршь баньки перекосивъ и голову нагнувъ, неначе замѣряеться его баднуть.

— Що вѣнъ у васъ, глухій, чи що? спытавъ засѣдатель.

— Нѣ, вѣдвѣтила громада: вѣнъ добре чуеть.

— Чого жъ ты мовчишь, стара собако? — розсердившись крикнувъ панъ Цибульскій: кажи, — скѣльки тѣбѣ лѣтъ?

Якъ затруситься Кѣндратъ Тарасовичъ, та до пана Цибульського! якъ крикне не своимъ голосомъ кукурѣку! вдруге, втретє, ажъ у вухахъ заляцало, а засѣдатель обмахується та белькотить: — тю, дурный, тю, дурный.

А дѣдуганъ свое: якъ заскиглить собакою, гавъ-гавъ-гавъ, та пана Цибульського за штаны, а той вѣдъ его, яко мога, у найтичанку, — якъ крикне зъ переляку:

— Тѣфу, на твого батька!.. Катержный хлопъ, пся вѣра!.. Що вѣнъ у васъ дурный, чи що? — пыта у громады.

— Нѣ, — кажутъ, — вѣнъ розумный..

— А щобъ такі були розумні ваши дѣти!. Рушай икъ плесу, — гукнувъ засѣдатель на погонича, та и заторохтѣвъ скѣльки видно.

А Кѣндратъ Тарасовичъ за нимъ: гавъ-гавъ-гавъ; тѣльки порѣвнавєя зъ жидомъ — хапъ его за пейсы, та якъ учепиться за полы, — а жидъ: вай-вай! та на втѣкача, — деррръ! полы

у шляфрока якъ не було, и пантофлѣ погубивъ втѣкаючи. Реготу такого наробивъ нашъ дѣдуганъ, що громада ажъ животи надѣрвала вѣдъ смѣху, — та ще каже:

— Щасливый панъ Цибульскій що втѣкъ, — а булобъ зѣ его штанами те, що зѣ жидѣвскимъ шляфрокомъ: сучій сынъ, коли бѣ не порвавъ ихъ на шматки!

Тѣлько вѣдъ сѣеи комедіѣ трошки вѣдди-хали, якъ почалась друга. Жидъ зѣ жидѣвкою и жиденятами, зѣ гвалтомъ повыскакували зѣ корчмы, и довго носились зѣ вѣдорваною полюю. Що вже тутъ выраблявъ Кѣндрать Тарасовичъ, якъ вѣнъ лаявсь зѣ жидами, що выгадувавъ — и розказати не можна. Жидъ хотѣвъ бувъ доганять пана Цибульского, щобъ пожалиться, та почувъ стрѣльбу бѣля плеса и одумався. Вѣнъ знавъ, що панъ Цибульскій дуже бувъ запаленый на полюваніѣ, часомъ спугнувъ бы ему качки, то вѣнъ, стародавнымъ шляхецкимъ звичаемъ — стрѣлять по жидахъ, ще бѣ почастувавъ его по жидѣвскихъ галанцяхъ бекасинникомъ. Та и зѣ жалобы той нѣчого бѣ не вышло, бо, слава Богу, село було казенне. Отъ якъ бы паньске то сунувъ бы економови дукать або два, то вѣнъ бы за той шляфрокъ, всю громаду вѣдчухравъ бы канчуками, та ще звелѣвъ бы пить и жидѣвску горѣлку, хочъ бы она была самый чварь. Бѣхъ, недолюбовала жидова тыхъ казенныхъ! и чортяка не выгадавъ

имъ нѣчого лучшого якъ паньскихъ хлоцѣвъ. Узявъ маєтокъ на оренду, вѣдсынавъ пану зъ горы, та и забирай людей зъ худобою, зъ шкурою, — роби зъ ними що схочешъ, хочъ живцемъ вѣжь, хочъ жилы зъ нихъ тягни. Знатне було колись жите жидамъ, — такъ урвалась же имъ та нитка.

Громада потрошка розѣйшлась, а декоторѣ, позавзятѣшь, довго ще лаялись зъ жидомъ, поки не повыбивали ему вѣконъ; вѣдтамъ пѣшли у корчму що на Тульчиньскѣй дорозѣ, и дѣдугана зъ собою потягли, та и гуляли ажъ до вечера. Усе лихо вѣдъ пропущенои души окошилось, тѣльки на свѣйскихъ качкахъ. Панъ Цибульскѣй, розсердившись на громаду, налучивъ усякои птицѣ повнѣсѣньку найтичанку, ще и порося встреливъ: — думавъ що заяць.

Зъ той поры, частенько я бачивсь зъ дѣдуганомъ. Приѣде було до мого хазяина и до мене заверне: якось я ему до души прийшовсь, бо не до всякого вѣнъ учащавъ. Кого не злюбивъ, то вже нѣчимъ вѣнъ его до себе не приверне, якѣ бъ ласы не пѣдпускавъ, чого бъ не соливъ; бо якъ той Кузьма безсребренникъ, нѣчого не приймавъ, а особливе тыхъ грошей — И вже, нехай его той не зачѣпа, бо вылае, або ще гѣршь — кешкувать стане, и на рѣчахъ такѣй бувъ гострый якъ та бритва. Не подобався ему нашъ шкадронный командиръ, хочъ и землякъ; дѣдъ нѣколи до его не ходивъ. Разъ,

гуляли мы по селу и стрѣлись зъ дѣдуганомъ, шкадронный и давай ему *выговорювати*:

— За що се, дѣду, — каже, — ты мене цураешься? Хочь бы у хату плюнуть зайшовъ?

— Не дѣждешь, сынку, — вѣдвѣтивъ дѣдъ, — щобъ моя нога переступила твоѣй порѣгъ!

— Чому? спытавъ шкадронный.

— Тому, що на муштрѣ ты дуже мордуешь и бешь салдаты!..

-- Не сердься, дѣду, — каже шкадронный, а вже не буду ихъ мордувать (а самъ усемається).

— Не повѣрю тобѣ, сынку! горбатого и могила не выправить. Вже я добре знаю твою гаспедску натуру: якъ тѣльки выйдешь на ту муштру, то такъ тебе чортяка и вхопить за-серце; не то що салдаты, та колибъ и рѣдний твоѣй батько, у тѣмъ фронтѣ не такъ задыбавъ, або мушкетъ не туды повернувъ, то и емубъ задавъ швабы, и его бъ вѣддубасивъ хуктелями! Шкадронный ажъ почервонѣвъ зъ досады, а стерпѣвъ: що будешь робить зъ такимъ дѣдомъ? Хочь часомъ и досадно, бо правда очи коле, а нѣчого робить — смѣшешь, буцѣмъ тобѣ и бай-дуже, що тамъ старый бреше. Лучалось инколи — прибѣжить у село судейскій паничъ, та хочь бы и самъ комисарь, то такъ лѣзе ему у вѣчи якъ оса, такъ и грима: нѣкого не злякається. Було вже люде запруть его, щобъ часомъ не

було ему халепы вѣдъ якого небудь гонорового дурня.

Доставалось вѣдъ его и попамъ: нѣкому не спускавъ. Разъ прійшовъ до мого хазяина у гостѣ панотець Иванъ (того села пѣпъ). Набалакавшись за дулѣвкою и медомъ, вже брався вѣнъ за шапку, ажъ де взявсь Кѣндратъ Тарасовичъ, мовъ зъ печи вырвався, — убѣгъ у хату зъ крикомъ. зъ реготомъ, и заразъ почавъ щось розказувать; а поца и потягло за языкъ:

— Добрѣ люде, — каже, — помолившись Богу, вже спати лягають, а тебе, Тарасовичу, нечиста-мати носитъ; и вѣ noci вѣдъ тебе спокою нема!

— Васъ шукавъ панотченьку, — вѣдвѣтивъ дѣдуганъ, такъ покѣрненько, що вже, хто его знавъ, вгадавъ бы, що дѣстанеться панотцеви на горѣхи.

— На що я тобѣ? — спытавъ пѣпъ.

— Хочу оженитись, — такъ шукавъ васъ щобъ сторговаться, скѣльки вѣзмете за вѣнецъ.

— Цуръ дурна! — скрикнувъ пѣпъ, засмѣявшись.

И мы скѣлько насъ не було, тежъ зареготались. А дѣдъ усе тымъ же голоскомъ и каже:

— Бачите, щобъ було посходнѣшь, сторгуємось огулсмъ: положѣть вже разомъ и за хрестины, и за похороны. Будьте ласкави, не дорожѣться. аджежъ и горѣвка вѣдрами дешевша якъ квартами.

— Умри тільки голубчику, то я тебе и даромъ заховаю!

— Такъ, щобъ того не було що зъ Ничипоромъ: якъ умиравъ, то давъ вамъ на поминки, а якъ умеръ, то и забули...

— Брешешъ, сякій-такій! крикнувъ пѣпъ, ажъ ногами затупавъ зъ досады.

Слово за слово — и полаялись. Дѣдъ и почавъ ему выщитувать — выкладувать и се и те, а попу нічимъ корить старого, такъ вѣнъ его тільки на всѣ заставки лає Хазяйка смыка дѣда за рукавъ, щобъ вѣнъ уважавъ панотцеви, а хазяинъ уговорює пона, щобъ вѣнъ не затинавъ старенькому.

— Покиньте его, — каже: — вѣнъ вже зъ глузду зсунувся

-- Зъ глузду зсунувся, — репетує пѣпъ, — а головою объ стѣну не бється!..

Та не вѣдгадаєте, каже дѣдъ, — чомъ я не бюсь головою объ стѣну..

— Щобъ не розбитъ головы! — вѣдвѣтивъ пѣпъ.

— Не вѣдгадали!. щобъ не одбитъ глины на чужѣй стѣнѣ! бо для мене и чужа стѣна дорожша вѣдъ моєи головы.

— Дешева голова, а дороге сердце! — оббзався хазяинъ.

— Еге!.. пѣдхопивъ дѣдъ; — а у васъ панотче, дорога голова, а сердце дешево; а мы дорого за вашу голову не дамо, а отъ — сердце —

онобъ намъ згодилось, — такъ дешева жь; якъ кажуть: *дешева рыбка — погана юшка*. Тымъ то вы и не вѣдгадали, чомъ я не бюсь головою обѣ стѣну, бо ваша стѣна дорожша вамъ вѣдъ чужою головы. Отъ-що!

— Та вѣдчепись вѣдъ мене, — каже пѣпъ, вѣдсуваючись (бо дѣдуганъ такъ ему и лѣзе въ вѣчи): пора бѣ тобѣ вже и покаяться. Побачишь, що тобѣ буде на тѣмъ свѣтѣ: вытягнуть тобѣ чорты языкъ гарячими обценьками, — щобъ не брехавъ!

— Де?

— У пеклѣ!

— У пеклѣ! хиба ще мало намъ того пекла на тѣмъ свѣтѣ? . Выбачайте, панотче: зъ одного вола двоухъ шкуръ не деруть! та нашъ братъ, за вами, туды и не дотовпиться.

И зновъ схопились, такъ-що пѣпъ, — не допивши дулѣвки и не попрощавшись зъ хазяинами, выйшовъ изъ хаты, и такъ грякнувъ дверима, що ажъ глина посыпалась зъ стелѣ.

Тѣльки пѣпъ выйшовъ, дѣдуганъ заразъ за его чарку и допивъ дулѣвку.

— Бачь, що думавъ пѣпъ, каже: — ще хотѣвъ сердешный выпить!.. Однакъ правду кажуть, що отсеи добы, добріи люде, помолившись Богу, спати лягають .. прощайте!

— Кудижь се ты, Тарасовичу? пытае хазяинъ: — ночуй у насъ.

— Не хочу! піду у степь, на могилу, де менѣ чортяка перину піславъ.

— Та ну годѣ, дѣду, не ходи: ще звѣрь изѣсть, або якій бурлака налякае.

— Отъ найшовъ дурныхъ вовкѣвъ! Стануть они давиться моими кѣстками; та и бурлаки не злякаюсь: хіба вѣнъ мене, ще кланяться стане, — подумае що скарбъ сидить на могилѣ.

— И тобѣ, дѣду, не страшно, — спытавъ я, — одному въ степу, и ще у такую глуху нѣчь?

— Еге! того менѣ и треба, — вѣдвѣтивъ дѣдъ: — колибъ ты знавъ, сынку, якъ менѣ весело, якъ менѣ легенько, середъ темной ночи въ степу одному мѣзкувать на могилѣ... Такъ темно. що око не побачить рукава своєї сорочки, а тихо, що вухо не почуе шелесту билины; а серце бачить божій дива, душа чує его мову. Хочъ тѣло мое прикипа до землѣ, та думки летять у небо и граються тамъ зъ зѣрочками, якъ дѣточки зъ камѣнцями. Сидишь, сидишь и не счуешся, якъ сонъ тебе вкрые, а розбуркае сонечко!. Прокинешся: кругомъ тебе овечата цѣпають травицю, скроплєну росою, а вѣчарь на сопѣдку затинає зуба. Наберешъ того пахучого холодку повнѣсенькїй грудї, неначе напешся живущої воды, та на увесь день и нѣ гадки собѣ.

— Якъ ще тебе, дѣду, каже хазяинъ, — нѣ разу не спѣткавъ чортяка?

— Еге! кажу-жь тобѣ, — вѣдвѣтивъ дѣдуганъ, — якъ живу на свѣтѣ, нѣ разу не траплялось менѣ бачить чорта, або якого-небудь дѣдька. Чи они мене бояться, чи цураються, нечистый ихъ зна. А здається, якъ бы менѣ ихъ и не побачить? Де вже я на своєму вѣку не вештався, у якихъ пущахъ, нетряхъ не чвалавъ, такъ кажу-жь, нѣ разу-таки, за сто лѣтъ не стрѣлась зо мною нѣ одна мара. Ажь соромъ людямъ казать... Прощайте-жь! Чи не прійде, на мое щастя, хочъ въ сю нѣчь який-небудь бѣсака.

— Щобъ не порвали дѣда собаки? — сказавъ я якъ вѣнъ вийшовъ изъ хаты.

— Не бѣйтесь, — вѣдвѣтивъ хазяинъ: на его нѣколи и собаки не гавкають, а крикне на невука, то хочъ якій баскій, затруситься, та якъ вкопаний и стане.

Бѣльшь приглядувався я до дѣда, бѣльшь дивувався нимъ. Яка то мѣцна натура була у того чоловѣка, и якъ она у него чудно перекорилась.. Хиле, никле тѣло, а вѣкъ довгій: кого бѣ не спѣткала злая доля, то вже вѣнъ за того и болить серцемъ, и иде его втѣшати, — а зъ свого безголова кепкуе; спомяне свою безталанну семью, якъ vyrѣзали его дѣтей и жѣнку и спалили хату — и розрегочеться... Коли стане наводити кого на розумъ, то не поважнымъ совѣтомъ, а жартами, смѣхомъ направляє. Веѣхъ людей любить такъ, якъ тѣльки можна любить одного чоловѣка, а часомъ за

одного чоловіка свариться на всіх людей. Нїякъ и не вгадаєшь, що у єго на души и на серцю Стане смїяться а у тѣмъ смїху чуєшь хлипаня; почне розказувать нїбы вѣдь чулого серця а луна вѣдкликається реготомъ.

Дѣдуганъ дуже любивъ Галю, хазайску дочку. Разъ якъ я зъ нимъ розговорювавъ, по-дозвавъ вѣнь вѣ до себе.

— А що, сынку, гарна дѣвчина? — спытавъ дѣдуганъ глянувши на мене.

— Гарна вѣдвѣтивъ я; — а якъ виросте то ще красша буде.

— Еге! оттака-жь була и моя старша дочка, дуже на неѣ похожа.

Брава була дѣвчина, вылита мати, а серце було мое, батькѣвске. Такъ не продливъ же вѣй Господь вѣку: вѣсѣмнайцятый тѣльки рѣкъ пѣшовъ, якъ она зарѣзалась.

— Зарѣзалась?!

— Еге! отъ якъ се було: послѣ Уманьского побоѣща Ляхи вырѣзали жѣнокъ и дѣтей тыхъ козакѣвъ, що приставали до Гонты. Милували тѣльки тыхъ, хто покинувъ батькѣвску вѣру и зробився католикомъ. Моя жѣнка, трое сынѣвъ и двѣ дочки приняли чесну смерть, а ся старшенька подобалась якомусь пану ротмистру, (кажу-жь тобѣ, що дуже гарна була): отъ вѣнь и зѣставивъ вѣ для себе. Не знаю вже, у яку вѣру хотѣвъ вѣнь вѣ перевернуть, чи не въ турецку. Отъ узявъ та и вѣдвѣвъ вѣ до одной

шляхтянки, та до якого часу и заперъ у хижку. Уже въ вечерѣ, напоивши свое шляхетне сердце хлопекою кровю, и добре напившись венгжина, прійшовъ до шляхтянки у хижку, и ну женихаться зъ моею дочкою. — Мабуть не знавъ панъ ротмистръ, що нашій козачки колються якъ тї рождѣ. Отъ и ставъ ѣѣ цѣлувать и обнимать, а она, выхопила изъ за его пояса нѣжъ, та штрикъ ему въ сердце, а тамъ и себе, та такъ вкупѣ и гепнулись на помѣсть. Убѣгла шляхтянка, а они вже зъеднанї смертю: лежать собѣ обнявшись, якъ женихъ зъ невѣстою. Отъ вамъ и чортове весѣлля!

Старый зареготався на всю хату.

— Чогожь ты смѣшешся, дѣду, — сказала Галя похмурившись: лучше бы згадавъ добру дитину слезою нѣжъ рэготомъ?.

— Дурна ты, Галю, — вѣдвѣтивъ дѣдъ; доброй дитинѣ лучше на тѣмъ свѣтѣ якъ на симъ! Щобъ зъ неї було, якъ бы она также довго жила на свѣтѣ якъ и я, бѣдолашний! Скѣльки бѣ лиха перетерпѣла и зробилась бы старою, пакосною бабою, якъ той шкарбунѣ, що гидко бѣ на неѣ було и глянуть; а то пошла до Господа такою гарною, що и мѣжъ ангелами ей не розпѣзнаєшь. Якъ умру, и менѣ весело буде на неѣ глянуть. Знаєшь мое сердце: нема нѣчо красшого на свѣтѣ якъ молода, гарна дѣвчина, и нѣчого гидшого, якъ стара баба!.

Та и почавъ дѣдуганъ глузувать зъ старыхъ бабъ; регочеться а за нимъ и мы и старіи бабусѣ, якій тутъ були въ хатѣ. Така вже, бачите, украинська натура! не смѣються зъ чужого лиха, а тѣльки зъ свого. Однакъ на сей разъ, якъ вѣнъ нѣ ховавъ свое горе у той смѣхъ, а легко було замѣтити, що згадавши про свою безталанну семью, защемѣло таки его сердце.

Схотѣлось менѣ заглянуть въ его душу, чи справдѣ охолодили вѣ такъ лѣта, и выточили зъ сердца усе, що нѣ трепеталось, нѣ клекотѣло у нему, — чи оно справдѣ вже заглухло, высохло и перепалилось, якъ той степъ въ довгу засуху, що скѣльки окомъ кинешь, то не добудешъ краплѣ воды, и не побачишь живои твари.

Разъ зайшовъ до мене дѣдуганъ и довгенько засидѣвсь. У той вечѣръ вѣнъ бувъ дуже сумный и розказувавъ тѣльки смутнї оповѣданя. Щобъ спробувать дѣда, я и нагадавъ ему молодї лѣта, жѣнку, дѣтей, хату — и глубоко уразивъ его сердце. Старый було за свою пѣсню, а я зновъ свое, та такъ розвередивъ его болячку, що вѣнъ сердешный и голову повѣсивъ.

— Щожъ, — каже — сынку, нѣгде правды дѣти. Горе скребло и скребе мою душу: часомъ и дуже скребе; та я зъ нимъ ховаюсь вѣдъ людей, якъ скуный зъ грѣшми. Чуже лихо, якъ кажутъ, людямъ смѣхъ: похлипаешь разъ — люде пожалуютъ; — у друге, вѣдвернуться, у трете — стануть смѣяться. Такъ лучше нехай

смѣются, зъ моихъ смѣшокъ, якъ зъ мого плачу.. правда сынку?..

— Правда, дѣду.

— Текли колись тѣ слезы и въ мене, а козача слеза важка: якъ выкотиться, то неначе могилою тебе придавить; а глянешь на неѣ, то нѣ одна мова того тобѣ не розкаже, що у нѣй побачишь. Слухай, сынку: пѣшовъ я зъ старшимъ сыномъ до Залѣзняка, у Черкаскій лѣсы, битись изъ Ляхами, а вернувся до дому одинъ. Жѣнка вийшла на зустрѣчь и спытала про сына; — въ вѣдповѣдь выкотилась слеза и у тѣй слезѣ побачила она мертвого и вже заголосила якъ мати... Якъ зъ Гонтою мы вѣдбывали Умань, я пѣшовъ навѣдаться до своихъ и побачивъ тѣльки кучу головешокъ, а кругомъ калюжу запекшой кровы, неначе горѣвшу хату гасили кровю. Побачились мы зъ Гонтою и не роспытували одинъ другого: у обохъ тремтѣли слезы на очахъ... и вѣнъ, якъ и я, усе стративъ, що було милого на свѣтѣ!. А чи ты знаешь, сынку, що таке козача слеза?

Дѣдуганъ схопивсь и пѣдступивъ до мене, голосъ его дрожавъ, груди важко колыхались, очи горѣли. Се не той вже бувъ дѣдъ, що смѣшивъ и втѣшавъ, нѣ: здавалось, се приплентачъ зъ того свѣту, прійшовъ на землю оповѣдать те, чого ще люде не знаютъ...

— Чи ты знаешь, що таке козача слеза? — спытавъ дѣдуганъ у друге.

— Не знаю, дѣду.

— Такъ слухай же сынку, и заховай у серцю що вѣдъ мене почувєшь! Молять Бога, щобъ вѣнь оборонивъ людъ вѣдъ огня, меча, потону, гладу, трусу и хоробы: зложи до купы усе те лихо, и выйде зъ него одна тѣльки козача слеза. Глибоко она крыється у серцю, важка она, нелатво її зворушити; а якъ же выдавлиють її зъ ока, то горе и людови и краєви и годинѣ!. Выкочувалась она не разъ на Украинѣ за Наливайка, Острияницѣ, Полуруса, Богдана, и за моєи вже памяти — при Залѣзняку. Може чувъ сынку, що она дѣяла?. Пѣсля Уманьской тризны, хтобъ пѣзнавъ наше горе, глянувши якъ мы бенкетували, — не день, не тыждень То гуляла скажена наша недоля: то выхопитися она полумямъ, и спалити кѣлька городѣвъ, селъ и мѣстечокъ; то хлине крѣвавою хвилею и затопити тысячѣ людей; то розстелитися по краю пекельнымъ чадомъ, и на десятки лѣтъ не опамятується нарѣдъ вѣдъ того дѣвольского курева!.. Вѣдкѣль же береться, те полумя, та кровь, той пекельный чадъ?.. Изъ козачои слезы! Прийде часъ и она зновъ наробити великого лиха, коли розворушать її небачно; задасть она зновъ такій бенкетъ, що ажъ небу буде душно, ажъ пекло засмѣється, и гайвороня злякається того трупу, що єму на долю достанеться. Да будетъ же той проклять вѣдъ Бога и людей, хто розвору-

шитъ ту слезу, и выдавить вѣ зъ ока!. Такъ сынку?

— Такъ, дѣду!

Дѣдуганъ схиливъ голову на груди и важко дыхавъ.

— Менѣ душно въ хатѣ, — пробелькотѣвъ вѣнъ: — по́ду у стещь..

Бѣля дверей старый оглянувся, и ледви промовивъ: — Лучше бѣ було сынку, коли бѣ мене понесли у могилу, чимъ менѣ ходитъ до могилы!..

Такъ оттакій то бувъ нашъ дѣдуганъ, Кѣндрать Бубѣненко Швидкій.

Менѣ нѣколи на вѣку не лучалось стрѣчати, хтобъ такъ гарно, до ладу розказувавъ, якъ Тарасовичъ. Деколи було, розкаже и те, що давно чувъ, такъ зъ такимижъ додатками, прикладками и приказками, що и не по́знаешъ того оповѣданя. Слухаешъ було его и не наслухаешся: такъ оно до живого, до свѣтового по́дбне. А було що и розказать дѣдугану: великї дѣла творились за его памяти и на его очахъ. Живъ вѣнъ у саму ту нещасливу годину, якъ магнаты польскї загарбали Украину зъ людомъ, вѣдъ Днѣпра до Днѣстра и рвали и шарпали вѣ на шматки. У первї вѣки христїянства, язичники такъ не лютували проти христїянства, якъ у ту годину. шляхта знущалась, мордувала и карбувала своихъ братѣвъ.

У мѣстечкахъ Смѣлѣмъ, Мошнахъ, Корсунѣ и Таганчѣ выбили усѣхъ поповъ зъ дѣтьми. Пѣдъ Вѣльшаною спалили Данила Бужевского, обмотавши прядивомъ и засмоливши. Панъ Пулявскій навербувавъ полкъ шляхты, и на-сунувъ у Чигириньскѣ староство, силою при-неволювать нарѣдъ до униѣ. Лѣтописецъ розка-зуе, що и Польки не умыли своихъ ручокъ вѣдъ грѣха. Польскій круль тѣльки було оглянувся на козачѣ безголова, такъ заразъ и закокоши-лась проти его Барська конфедерація.

Порались Ляхи. порались, поки, якъ казавъ Тарасовичъ, не зворушили козачѣи слезы и не выдавили ей зъ ока. Пѣднявся людъ на Укра-инѣ — и старе и мале. Максимъ Залѣзнякъ, кровава дитина Сѣчи, стала у головѣ посѣблъ-ства, епископъ Переяславскій Гервазый, на ве-лике лихо, благословивъ рушеня, а Чигринь-скій архимандритъ Мельхизедекъ Значко Явор-скій давъ Залѣзнякови золоту грамоту, а коза-камъ роздали свяченй ножѣ.

Пѣшла розправа. Почали зъ Жеботина и зробили тамъ поминки по сотнику Харку. Усачъ и Шило палили мѣсточко Смѣлу. Изъ Смѣлого пѣшли у Богуславъ и Звенигородку и тамъ такогѣжь задали чѣсу. Неживый зъ сво-имъ загопомъ, розхожувавъ по хуторахъ.

Крулю було не до шляхты; возився вѣнъ у ту добу зъ конфедерацією, и панамъ одно було спасенне: ховаться по укрѣпленыхъ городахъ и

замкахъ. Залѣзняку того тѣльки и треба було. Крый Боже, що тогды дѣялось на Украинѣ! Не буду вамъ и розказувать: коли хочете знати, погляньте самѣ у лѣтописну скрижаль залиту кровю. — Такъ бачите, у якихъ бувальцяхъ бувавъ нашъ дѣдуганъ: було таки що и згадувать.

Недовго мы и гостювали въ Тульчиньскѣй околицѣ: змѣнили нашому полку кватиры, и прѣйшлось попрощаться зъ хазяинами и Кѣндратомъ Тарасовичомъ. Старый дуже жалкувавъ, почувши що мы выходимъ зъ села; остатнѣй днѣ живъ вѣнъ у мого хазяина и нѣкуди не ходивъ. Объ чимъ було не поведе рѣчь то и зведе на похѣдъ.

— На бѣса васъ зъ вѣдсѣля женуть, — скаже глянувши на мене: — поставлять же другихъ на ваше мѣсце? А хочъ и поставлять, — додасть журливо, — такъ вже тебе, сынку, мѣжь ними не буде!

Въ той день, якъ намъ выходить, у ранцѣ зѣбрався нашъ шкадронъ бѣля церкви, щобъ вѣдслужить напутственный молебень. Зѣ всего села зѣйшлись люде — и старе и мале: такъ увесь майданъ и вкрыли. Кто выйшовъ провести доброго постояльца, хто такъ подивиться; стояли тутъ декотрѣ дѣвчата и молодицѣ зъ заплакаными очима, були и такѣ нещасливѣ, що забувши соромъ, голосили на все село

Хазяини мои стояли биля мого зводу, бо тѣльки одного мене выйшли провожать.

— Куды се подѣвсь нашъ дѣдъ? спытавъ я хазяина.

— Не знаю, — вѣдповѣвъ хазяинъ: — зранку бачивъ его, носився зъ синею бумагою що цукеръ завѣртують, — узявъ у Галѣ голку и нитки, щось захожувавсь шить... Вже не даромъ: побачите, коли не выкине якои небудь штукеріи.

Тѣльки-що скѣнчивъ хазяинъ, якъ вѣдкиля не взявъ Тарасовичъ, убраный неначе опудало на городѣ: на головѣ стримѣла шапка зъ синѣи бумаги, — себѣ то бачите киверъ; черезъ плече висѣла обѣдрана ладунка и биля боку щось моталось. Пѣдскочивъ до шкадроны и — якъ крикне, та ще и гугняво, пѣдъ голосомъ шкадронного.

— Смирно, рѣвний, не шевелись, я вамъ сякѣ-такѣ по пятьсотъ вьшлю!

Якъ побачили Кѣндрата Тарасовича, то скѣльки було народу — хто и рюмавъ, всѣ такъ и зареготались. Шкадронный жене дѣда вѣдъ фронту, а вѣнъ собѣ командуе:

— На калавуръ!.. Къ чортовѣй матери, на взаводы, маршь!

Такъ роздратувавъ шкадронного: що вже терпеливый, а почервонѣвъ зъ сердца и ставъ лаятись.

— Вѣдведѣть старого дурня — гукнувъ

на людей, — а то я его вѣджену по своему — хуктелями.

Вхопили дѣда пѣдъ руки и повели геть, а вѣнъ скѣльки горла репетуе:

— Не помнѣть казенной мунициіи, а то шкадронный задасть вамъ хуктелѣвъ.

Довго реготались, споминаючи кумедію дѣда. Якъ вже скѣнчилось молебствіе, окропили насъ св. водою, шкадронный scomандувавъ и мы рушили. Выйшовши зъ села на стовбовый шляхъ, я зупинивъ коня, и ставъ прощаться зъ хазяинами, якъ выхопивъ зъ юрбы Тарасовичъ.

— Ось и я, — крикнувъ вѣнъ, — зъ абахты втѣкъ, на силу дѣгнавъ!.. Прощай, сынку, нехай тобѣ Богъ помага! — Старый простягнувъ до мене руку и крѣпенько здавивъ, додавши: — прощай! не побачимся на симъ свѣтѣ, такъ побачимся на тѣмъ! Не поминай лихомъ Пильно на мене глянувъ, и зчезъ въ юрбѣ.

Тѣльки его и бачивъ.

Въ трийцятѣмъ року, повертаючи зъ турецкой вѣины, нашъ полкъ переходивъ черезъ те село, де живъ дѣдуганъ, и на мое щастя вѣвели мене на квартиру у того-жъ селянина, у котрого я перше квартирувавъ. Дуже зрадниѣли мои хазяины, побачивши мене: спасибѣгъ имъ, що не забули. Не вспѣли они вклонитися, сло-

во до мене промовить, якъ я спытавъ ихъ про дѣда

— Померъ! померъ! — вѣдвѣтили они въ одень голосъ, — царство ему небесне, вѣчна ему память!..

— Такъ, такъ, — додавъ хазяинъ, — вѣчна ему память. Нѣколи его не забудемъ, що дня его згадуемъ.

Жаль менѣ, дуже жаль стало старенького. Хочъ вже и не сподѣвався его побачить, бо пора-таки була кѣсткамъ на спокѣй, а все-таки, почувши, що вже его нема мѣжь нами, гѣрко стало на души.

— Давно вмеръ? — спытавъ я.

— О великодныхъ святкахъ буде три роки, — вѣдповѣвъ хазяинъ, важко зѣтхнувши, та ще якъ вмеръ: до остатного часу розмовлявъ, жартувавъ, смѣявся.

Мы ввѣйшли въ хату; незабаромъ прійшла и Галя. Ледве пѣзнавъ її: такъ выросла, vyrѣвнялась, така зъ нею стала гарна молодиця; и вже зъ дитинкою на рукахъ. Посѣдали, та и стали згадувать дѣда та и его довге життя.

— Вѣдъ чого-жь вѣнъ умеръ? — спытавъ я.

— Въ вербну недѣлю застудивъ себе, — вѣдповѣвъ хазяинъ; — може-бъ и доси ще живъ, якъ бы шанувавъ своє здоровья.

Я попросивъ хазяина розказать менѣ

про остатній години дѣдугана, а вѣнъ такъ почавъ :

— Пѣсля утренѣ, якъ верталися зъ вербою, дуже потеплѣло, розтаявъ снѣгъ, и скрѣзь по улицѣ стояли глибокѣ калюжѣ. Отъ нарѣдъ иде краемъ по сухому, а покѣйникъ такъ и бовтається по водѣ, и знай ганяється за молодицями та дѣвчатами, вдарить яку-небудь прутомъ, и таки добре вдарить та и приговорює : „не я бю, верба бѣ, за тыждень великдень!“ Стали ему люде гукать, щобъ вѣнъ не плендравсь по водѣ : „застудишь дѣду, ноги“, кажутъ, „та и вмрешь не своєю смертію!“ — „Еге! того менѣ и треба, — вѣдвѣтує, — щобъ якій чортъ вмерь моею смертію : тогды нехай до мене чужа не ходить, — подавай менѣ мою! Та якъ менѣ“, каже, „застудить ноги, коли я и пѣдошовъ не замочивъ.“ — „Де-бъ таки не замочивъ“, оббѣзався до дѣда Кирило Скупинда (такъ го прозвали : бо зъ-бѣса скупый бувъ), коли и халявы вѣ водѣ?“ — „Еге“, каже покѣйникъ, — „та пѣдошовъ не замочивъ; чи не хочешъ заложиться на вѣдро горѣвки?“ „Добре“, каже Кирило — „а хтожь за тебе поставить, якъ выиграю?“

— „Дѣтки“, крикнувъ дѣдъ : „хто за мене поставить?“ Такъ всѣ и заякали „Чи чуешъ“, каже, „е кому...“ Отъ побрались за руки, ихъ и розбили. Выйшовъ дѣдъ на сухе, пѣднявъ одну ногу, другу, ажъ нема пѣдошовъ! Однѣ тѣльки головы зъ халявами Смѣху такого було,

що и розказать не можна. Не хотѣлось було Скушиндѣ ставити горѣлки, довго споривъ, спричався, — такъ громада присудила; нѣчого робити, повѣвъ у корчму и розперезавси на те вѣдро.

Того дня вже и не бачили дѣда; на другій тѣльки у вечерѣ прійшовъ до насъ. Увѣйшовъ въ хату такій смутный, и сѣвъ собѣ мовчки. Дивимось на дѣда, — буцѣмъ и не вѣнъ: якось схиливъ голову на груди и важко дыха.

„Що се зъ вами сталося, дѣду?“ пытаю. — „Щось дуже голова болить и груди заложило“, вѣдвѣтивъ, та и взявся обома руками за голову. „Чи не вѣдъ учорашного?“ кажу. „Нѣ“, каже, „вѣдъ завтрѣшнёго!...“ Що-дня завтра, та завтра, та такъ и доживъ до того завтра, що завтра треба вмирать. — Стали були втѣшати дѣда — такъ куды, ще и розсердивсь. „Чортъ-батька-зна що розказуєте“, каже: „хто не боиться смерти, кому вѣкъ обридъ и нѣ для кого жити. той вже давно вмеръ!... Не бѣйсь, тогды якъ Ляхи хотѣли мене зъ Гонтою четвертувать, то якъ не пильнували, а втѣкъ — таки: бо ще жити хотѣлось, а лѣтъ зъ дваццять назадъ, хочъ-бы восмерували, хочъ-бы вѣдчинили двері тои куны, де мы сидѣли, то не зворухнувся-бъ зъ мѣся.“ „Якъ же вы вѣдтѣля втекли?“ пытаю дѣда: нехай, думаю собѣ, розказуе, то може забуде про свою хворобу. Отъ вѣнъ и ставъ розказувать: „Посадили насъ“, каже,

„вѣсѣмъ чоловѣка у башту, понабивали на ноги залѣзні кайданы, та ще и дверѣ замурували; тѣльки и осталось у веревѣ, на самѣй баштѣ, одно вѣконце, въ котре намъ спускали що дня глечикъ воды и по скибцѣ хлѣба; а биля того вѣконця стоявъ вартовый жовнѣръ, и дивився, що мы робимо. Здається — якъ тутъ у-бѣса втекти? а втекли-жь, бо хотѣлось ще пожити, хотѣлось ще вѣддѣчити Ляхамъ за наше лихо!... Зѣ молоду я бувъ дуже проворный (не даромъ Сѣчовики прозвали мене Швидкимъ), а такій цуцкѣй, що и на дерево, чи на якѣй мурѣ, скелю, то якъ кишка злѣзу. Здавалося Ляхамъ, — добре мене закували, та не доглядѣли того, що кайданы були просторѣ по моимъ ногамъ, а якъ ще покрутивъ ихъ сюды-туды, та розправивъ свои кѣстки, то они и злѣзли къ бѣсу. Якъ злѣзли, я и кажу моимъ товаришамъ: „Ну, хлопцѣ, теперечки втѣкъ не втѣкъ, а побѣгти можна!“ — „Дежь ты будешъ бѣгать“, пытають: „тутъ у баштѣ не розженешся, а у вѣконце не вылѣзешъ, высоко, — та и жовнѣръ тамъ стоитъ и пильнуе?“ „А буває“, кажу, и лежить, и спить! Коли вже на те пѣде, що Господь вызволить насъ зѣ вѣдѣля, то не то — одинъ Ляхъ — и сто чортѣвъ не вдержитъ. До пѣвночи чутно було, якъ вартовѣ перекликались, и на веревѣ похожавъ жовнѣръ, а тамъ потрохи и затихло. Отъ я, помолившись Богу, и подравъ вугломъ до вѣконця. Де въ стѣнѣ

ямка. то тамъ ногою упрусь, — де выткну-
лась печина, та рукою хапаюсь, та такъ пома-
лесеньку, и дѣбрався до вѣконця. Зиркѣ, якъ
вовкѣ изъ за кошары, — ажъ мѣй жовнѣръ про-
стягся до-горы черевомъ и спить собѣ, якъ не-
живый. Выдрапавсь я на башту, дивлюсь —
биля жовнѣра лежить ратище и здоровенна со-
кира: отъ я не довго думавши ухопивъ, и..
якъ затоплю его по виску, разъ, у-друге, такъ
туть его и чорты вхопили Далѣ кинувъ това-
ришамъ сокиру, палашъ, ратище и самъ спу-
стився въ башту. Духомъ порозбивали кайданы,
пробили цеглу въ дверяхъ, та и дали драпака
черезъ рѣчку въ лѣсъ.“ Оттакъ розказуе дѣдъ,
— а ему поставили вечерю и пива принесли
(покѣйникъ дуже бувъ ласый до пива), такъ
нѣ до чого-жь и не доторкнувся: покоштувавъ
тѣльки пива, та и не пивъ: „гѣрке“, каже.
Не довго и сидѣвъ; Галя послала ему на печи,
отъ вѣнъ заразъ и лѣгъ.

На другій день, неначе ему полегшало;
зрана трошки походивъ, а за обѣдомъ и за ло-
жку не взявсь Якъ стало смеркаться, попро-
сивъ вѣнъ, щобъ ему на лавцѣ послали и увесъ
вечѣръ и нѣчь лежавъ якъ въ огни, щось роз-
казувавъ, а часомъ розмовлявъ зъ своею жѣн-
кою и зъ дѣтьми, неначе они стояли передъ
его очима Въ середу у ранцѣ тежь ему по-
легшало, внять уставъ. А туть, якъ почули
люде, що дѣдъ занедужавъ, зо всего села по-

находили прощаться зъ нимъ. Кланяются ему до землѣ, цѣлуютъ ему руки, ноги, а вѣнъ вѣдъ нихъ вѣдсовується та белькотить: „Цуръ дурня! Подурѣли дѣтки! Чого се вы менѣ кланяєтесь? Я-жь увесь свѣй вѣкъ бувъ зъ вами рѣвнѣй! Кланяйтесь одному Богови милосердному!..“ Зъ кожнимъ розмовлявъ, каждому яке-небудь веселе слово сказавъ. Вже мы подумали, чи не одужавъ старѣй, — такъ у вечерѣ зновъ его скрутило. Въ четверъ вже не встававъ, а въ пятницу его запричастили, — думали, що вмре, дуже було ему важко. Галя не вѣдходила вѣдъ его, и до плащаницѣ не ходила. Въ субботу раненько нашъ дѣдъ зновъ одужавъ; вѣдкрывъ очи та и пыта: „якій сѣгодняй день?“ „Субота“, кажемъ. „Субота!“ скрикнувъ: „такъ ще разъ на своєму вѣку почую, якъ заспѣвають „Христось воскресъ“. Далѣ знявъ зъ грудей мѣдяный хрестикъ, пѣдѣзавъ до себе Галю и каже: „Добра моя дитино! Отсымъ хрестомъ благословила мене мати на довголѣте, а я тебе благословляю и на щасливу долю. Нехай она тебе такъ шанує, якъ мати свою дитину, щобъ ты хаты своєї не покидала и дѣточокъ своихъ не ховала. Є вѣ мене ще и другѣй хрестъ, важкѣй, — сего нѣкому не зоставлю, вѣзъму его зъ собою и на той свѣтъ; сымъ хрестомъ, якъ ключемъ, вѣдомкну я собѣ врата вѣ царство небесне..“ Слухаючи дѣда гѣрко плакали, а особливе Галя — такъ и обли-

вала его руки слезами. Та подивѣться, она и теперь плаче.

Я глянувъ на Галю, она усмѣхалась до своей дитинки, а сама рукавомъ утирала слѣзы.

— Глянувши на наше хлипаня — зновъ почавъ хазяинъ, — дѣдъ и каже: „Не плачете, дѣтки; колибъ вы знали, якъ менѣ легенько на души, то-бъ вѣдъ радости смѣялись!..“ Тутъ повносили паски и папушники, що напекли икъ празнику, а дѣдъ побачивши и каже: „Не буду вже я завтра зъ вами розговляться, розговѣється моя душа на тѣмъ свѣтѣ!“. И багато ще де-чого розказувавъ, такъ всегожь не згадаешъ.

Оттакъ розговорювавъ та и заснувъ, и проспавъ ажъ до вечора. Побзенько вже, якъ Дѣянїя почали, прокинувся вѣнъ и пыта: „Чи не благовѣстили до утренѣ?“. „Нѣ“, кажемъ, „ще рано“. Зновъ розгорѣвся, та менше проти вчораšnjого, тѣльки якось важче ставъ дыхать. Лежить, лежить и схопиться, та и забубонить: „благовѣстять, благовѣстять!..“. Оттакъ кѣлька разъ схоплювався: усе здавалось що дзвонять до утренѣ. Ажъ тутъ и справдѣ почули благовѣсть. „Ну“, каже, „дѣтки, теперъ несѣть мене до церкви, бо самъ не дѣйду!“ Отъ мы положили его на коць и понесли. Хотѣли були у церковь унести, такъ не схотѣвъ: „посадѣть мене“, каже, „бия дверей!“ Посадовили, пѣддержують его зъ одного боку моя

жѣнка, а зъ другого Галя. А тутъ зѣбралось того народу, кругомъ дѣда обступили и въ церкву не идутъ. Далѣ якъ дочитались до Христа, пѣшла процесія кругомъ церкви. Звѣсно, обѣшли три разы и стали била дверей. Отъ пѣш и возгласивъ: „Христось воскресъ!“ а дѣдъ въ вѣдвѣтъ: „воистинну воскресъ!“ а мы за нимъ и собѣ: „воистинну воскресъ!“ Тѣльки заспѣвали дяки и попхались за попомъ у церкву, а дѣдъ каже до моеи жѣнки: „Кумо“, каже, „давай свѣчку: будемо вмирать!..“ Ухопивъ ту свѣчку, схилився на груди Галѣ, та и вѣдавъ Богу душу. Таки почувъ, якъ заспѣвали — Христось воскресъ!..

Понесли дѣда живого а принесли мертвого. Усякому хотѣлось хочъ трошки пронесть его, ажъ бились хапаючись за коць. На четвертый день поховали дѣда; всѣ днѣ народъ не вѣдходивъ вѣдъ хаты, неначе яке гульбище було: не ходили нѣ въ корчму, нѣ на качелѣ, — тутъ и гуляли дѣда згадуючи. А похороны, якъ-бы вы побачили, якѣ бучнѣ були: и панѣвъ такъ не ховають. Зо всѣго села нанесли усякои провизіи, трункѣвъ, грошей!.. Ховали дѣда якъ козака: за труною несли ратище, фузію, вели коня, а якъ опускали у яму, то стрѣляли зъ мущирѣвъ и рушницъ.

Вечоръ бувъ тихій, теплый, мы и пѣшли на кладовище поклониться дѣдовѣй могилцѣ.

Здалека побачивъ я на горѣ кладовище, оточене высокими вербами и тополями. По серединѣ, изъ за вѣтей вѣковыхъ липъ, выглядувала убога церковця. Мы ввѣшли у похилену браму пѣдъ повѣткою, и пройшовши кѣлька ступнѣвъ по дорозцѣ, остановились билия высокого хреста. Тутъ була могила Кѣндрата Тарасовича; зъ бокѣвъ обложена дерномъ, а по серединѣ, на грядочцѣ, розрослись чорнобривчики, конваля, а крученѣ паничѣ оплутались кругомъ хреста и дрались ажъ до самого верху.

— Хто се насѣявъ квѣтокъ? — спытавъ я.

— А кому-жь бѣльшь, якъ не Галѣ, — вѣдвѣтивъ хазяинѣ.

— Сѣго року не я одна сѣяла. — обѣзвалась Галя — и Кондратко помагавъ (такъ звали еи хлопчика); ей же Богу правда! бачить що я загрѣбаю, — оно и собѣ тежь рученятами загрѣбае!.. Галя притулила дитину до сердца, и стала еѣ цѣлувать.

Мы посѣдали билия могилки дѣда, та и стали згадувать, якѣй то вѣнѣ бувъ веселый та втѣшний. Згадали не одно его оповѣданя, не одну его штукерѣю, и дуже смѣялись.

— Оттакъ, якъ бачите, — каже хазяинѣ: приїдемо сюды на дѣдову могилу, и плачемо и смѣмось.. Вѣчна ему память!.. А побачилибъ вы, що тутъ дѣється на великдень!.. Мы поминаємо дѣда у той день, у который вѣнѣ Богу душу вѣддавъ, а опрѣчь того, на самый

великдень, після служби, усі миряне сходяться сюды на кладовище, и христосуємось зь дѣдомъ. Де-котрї то тутъ билиа могилы и розговляються и гуляють; буває такъ, що у корчмѣ менше людей якъ на кладовищи. Люде кажутъ, що весело було живымъ жить зь дѣдомъ, а якъ умеръ, то и мертвымъ весело зь нимъ лежать.

Прощаючись зь дѣдовою могилкою, у кожного тремтѣли на очахъ слѣзы, а у Галѣ покотились они, неначе порвалася нитка жемчужного намиста.

Слухаючи, що розказували хазяїны про поминки дѣда, и глянувши на слѣзы и жаль добрыхъ людей, якось весело зробилось у мене на сердцѣ.

— „Не сирота той“, подумавъ я, „кого Богъ надѣливъ чулымъ серцемъ и теплою душею. Наплодять они тому чоловікови добрыхъ дѣлъ, якъ добрыхъ дѣточокъ, — буде кому доглядѣть и втѣшитъ на старѣсть, буде кому и після смерти справить по ему добрї поминки.

Олекса Стороженко.

ПОДОРОЖЬ ДО КІЄВА.

(Оповѣданє.)

Мене ще маленькимъ взяли до двора; то поки бувъ хлопяткомъ, веселе було менѣ життя: панѣ годувала бубликами, а зь паничемъ

було цѣлѣсѣнкій день граємось: по клуняхъ деремо воробцѣвъ, у пилку побиваемось; я тѣ-каю, а паничъ влучае; де-коли такъ вчистить, що ажъ пѣдскочишь; та и въ коней було якъ станемо бѣгати, то здорово лупивъ мене по плечехъ палицею. Паничъ, спасибѣгъ ему, дуже мене любивъ и жалувавъ!.. Якъ же пѣдросли, то панича одвезли у школу, а мене вѣддали у столярѣ. Бувъ я и въ ткачахъ, та й тамъ не довго насидѣвъсь; така морока зъ тими нитками: до якои нѣ доторкнешься, такъ вона бѣсова и ввѣрвесея! Тѣльки було й оддышешъ трохи, якъ пѣдешъ коней почистити. Не знали вже, куды мене пхнути, а кснюхи, спасибѣгъ имъ, и стали прохати, щобъ вѣддали мене на конюшню; такъ отто панъ и пытае:

— Данилку, чи маешъ охоту коней чистити?

— Якъ, — кажу, — не мати! всякій чоловікъ мае охоту коней чистити!..

— Брешешъ, — каже панъ, — я першій не маю охоты коней чистити.

Може вѣнъ шуткувавъ, бо якъ на мене, то цѣлѣсѣнкій бы день чистивъ коней. Було, нѣкому не дамъ и одного коня вычистити, самъ усѣхъ выскребу; а конюхи, спасибѣгъ имъ, нѣколи за се на мене не сердились. Хотѣли були, щобъ я на переднѣмъ кони ѣздивъ, такъ разъ, якъ повезли паню до церкви, кучеръ Дмитро и гукнувъ: „держи у праву руку“, а я якось повернувъ у лѣву, та й перевернули брычку

и дуже таки забили паню .. Такъ зъ того часу тѣльки вже коней чистивъ, ажъ поки не вернувся зъ школы паничъ и не довелось менѣ везти его у Кієвъ. Разъ прийшовъ вѣнъ на конюшню та й каже :

— Чи не хочешъ, Данилку, ѣхати у Кієвъ?
— Чомъ не хотѣти ! — кажу.

А моя тѣтка Горпина ходила у Кієвъ, то було якъ почне розказувати про тѣ церкви золотомъ вкритѣ, про печеры, про Днѣпро, що неначе море розлилося, то здаєся и коней бы покинувъ та помандрувавъ у Кієвъ. Пошили менѣ свитку, дали й новѣ чоботы и шапку, и звелѣли надагодити вѣзокъ и пару коней. Надагодивъ я вѣзокъ, та й думаю собѣ : чи ще й втрапимо у той Кієвъ, бо якъ живу на свѣтѣ, нѣколи менѣ не доводилось выѣздити изъ Савинець.

Якъ уже зѣбрались ѣхати, трохи було мене не zostавили. Прийшовъ до пана Свиридъ економъ, та й каже :

— Чи не Данилка посылаєте зъ паничемъ?

— Данилка, — вѣдказує панъ, — а що ?

— Та вѣнъ, — каже, — де небудь переверне панича, у его й коней покрадуть ; та що коней ! — шапку зъ головы вкрадуть, и въ бугарню (арештъ) запруть, та ще й выпарюють ; хибажъ вы не знаєте, — каже, — що вѣнъ на вѣки дурный ?...

Я слухаю та мовчу, а панъ мене й пытає :

— Чи справдѣ ты такій дурный, якъ Свиридъ каже?

— Не знаю, — кажу, — тѣлькожь и зъ того не будешь розумнымъ, що у Свирида дуже багацько того розуму.

— Бачишь, — каже панъ, — не взявъ его катъ; нехай же побачить свѣту, то вѣнъ ще порозумнѣшае!

Ну, не бѣсового-жь тобѣ сына й сынъ, дѣвольскій економъ!... Якій ему гаспедъ надавъ отсе казати!.. Якъ-бы мовчало чортове опудало, то нѣчогосѣнько-бъ и не було: бодай ему оттакъ напророчили лиху годину, якъ вѣнъ менѣ, не въ добрый часъ, напророчивъ усе те лихо!...

Не одѣхали мы одъ Савинець и пяти верстовъ, якъ Богъ его знае — вѣдъ чого, звернули конѣ зъ дороги, та катъ знае куды й завезли. Може паничъ и спавъ, а я — такъ нѣ, хочъ запрясячи: сижу собѣ та думаю, якій то тамъ у Кіевѣ церкви та печеры; коли разомъ беркиць, такъ и бебевхнулись у рѣчкакъ Пѣдняли вѣзокъ, паничъ розсердився, гримае, щобъ на дорогу выѣздивъ; дивлюсь, ажъ нема тои дороги: кругомъ степъ та рѣчаки. Довгенько таки попоѣздили, ще разъ перевернулись, поки натрапили на шляхъ, и приѣхали у велике село. Тѣлько одпрѣгъ я коней, а паничъ и гукнувъ:

— Пѣди лишень, Данилку, на базаръ, та купи до чаю бубликѣвъ. Та гледи не заблудись;

ось бачь, — каже, — у нашой гостинниці нові ворота пѣдъ повѣткою.

— Бачу, — кажу, та й пѣшовъ.

Ну, та й базаръ же у тому селѣ! такой майданъ — мовъ нашій Савинцѣ и весь вскрытый народомъ; чого тамъ не було: и скотины, и старцѣвъ, ще й москаль зъ богами розложився. Купивъ я вязку бубликѣвъ, причепивъ до пояса та й пѣшовъ у гостинницю; коли зиркъ, — ажъ ведуть ведмедѣвъ, люде кругомъ обступили, дивлятся; и я дивлюсь, та такъ задивився, що й забувъ, де наша гостинниця. Ставъ згадувати, — менѣ й здалось, що моя уличка пѣшла у праву руку; отъ я и потягъ, — йшовъ, йшовъ, та й зъ села вышовъ Вернувся, пѣшовъ другою уличкою, здаеся — отъ-отъ недалечко, та й зновъ на базарѣ опинивсь. Тымъ-то, думаю, богацько й люду того на сѣмъ базарѣ, що хто-бъ куды не йшовъ, то такъ его и выведе на майданъ. Зновъ потягъ, усе село обѣйшовъ, оденъ будынокъ неначе зовсѣмъ нашъ — и ворота такой-жь пѣдъ повѣткою, такъ коло ворѣтъ же стоять вѣзь, а коло нашихъ ворѣтъ того дѣвольскаго воза не було. Оттакъ водилось трохи не до вечера: то выйду зъ села, то зновъ на базарѣ опинюсь; та вже зъ паничемъ стрѣвся.

— Що ты тутъ робишь? — пытае. — Я вже думавъ, що тебе чорты вхопили!

— Можебъ, — кажу, — и вхопили, ко-

ли-бъ не прийшли выратувати! Анатемска, — кажу, — мара водила!

— Се тебе, — каже паничъ, — дурна твоя голова водила! Та ще якою проявою по мѣсточку ходишь: де твоя шапка?

— Якъ, де? — кажу, — на головѣ!

— А подивись.

За шапку, — чортъ-мае, тѣлько чубъ и налапавъ.. Що за бѣсъ, думаю!

— А бубликѣвъ купивъ? — спытавъ паничъ.

— Купивъ, — кажу.

— Дежъ вони?

— Ось, — кажу.

Коли зиркъ, ажъ тѣлько одинъ мотузокъ телѣпаеъ коло пояса. Мабуть, якъ задивився на ведмедѣвъ, бѣсовѣ цыганчата (а тамъ ихъ до чорта вешталось) и бублики обтрожили и шапку зняли. Дѣйшли до нашої гостинницѣ, дивлюсь, — ажъ се той самый будынокъ, де вѣзь стоить! И поставилажъ его нечиста мати, щобъ чортяка поставивъ до горы ногами!..

Купивъ менѣ паничъ шапку, та не знаю вже, на яку голову ѣ пошита, — велика-превелика: тѣлько рухнусь, то вона, бѣсова шапка, такъ тобѣ ѣ хуркне ажъ до самѣсѣнького рта; морока менѣ була зъ нею! Ну, такъ ото поки я ходивъ, и конѣ одпочили; запрягъ и поѣхали вже по битѣмъ гостинци, рѣвчаками пообкопуванѣмъ, щобъ часомъ, якъ звернуть конѣ зъ

дороги, не перекидати ся та не шукати того шляху. Мабуть, щось розумне выгадало!... Ще разъ переночували, та й поѣхали по камѣнно-му шляху. Якъ имъ не обридло его й робити! понабивано камѣня дробно-дробно, неначе горохомъ выстелено.

Сонѣчко вже высоченько стояло, якъ мы доѣхали до слобѣдки, що на сѣмъ боцѣ Днѣпра, проти самого Кієва. Мѡй Боже милый!... не знаєшь, на що й дивити ся, чи на Днѣпро, чи на Кієвъ!... По всѣй горѣ, та и гора не абы-яка, такъ и выприщило церквами; а дзвѣниця ажъ до самѣсѣнького неба, не знаю вже, хто й збудовавъ ѣѣ таку високу.

Було се у самѣ хмароломы, якъ Днѣпро розливъ ся на двѣ миль завширшки. Не дуже й гаялись, заразъ поставили вѡзокъ зъ кѡньми на поромъ, та й перехопились на другій бѡкъ. Ну, та й горажъ у тому Кієвъ, насилу звезли сердешнѣ конѣ, ажъ засапались.. Вже якъ выбичувались на рѡвне, такъ трошки оддыхнули и побѣгли пѡдтупцемъ. Тѡлько зѣѣхали на мѡстоцъ, що йде пѡдъ башту, а москаль и гукає:

— Ей ты, хахоль, ѣдъ шагомъ!

Тягну за важки, тпрукаю, — нѣчого не вдѣю: якъ наповавъ коней и забувъ позагнуздувати; а москаль знай гримає:

— Шагомъ, кажу тобѣ!

— Тпрукиѣтъ, — кажу, — може вони васъ послухають; бачите, не позагнуздованѣ конѣ!

А москаль мене палицею, палицею!

— Нуздай, — каже, — безмозгій хахоль, нуздай! — Дівоольска шапка насунулаєь на очи, нѣчогѣсьнѣко не бачу, а москаль такъ и трощить палицею!.. Та вже паничъ, спасибѣгъ ему, оборонивъ. Тѣлько выхопились зъ пѣдъ башты, я й пѣднявъ шапку... Батечки!... якъ глянувъ, ажъ затрусивъ ся: такъ менѣ й блиснувъ въ очи монастырь, що звесь печерека лавра, цѣлый въ золотѣ ажъ сияє; здалось менѣ, неначе на небѣ его побачивъ. Тутъ недалечко вѣдъ него й на господѣ стали.

На другій день, на Миколая, пѣшли мы зъ паничемъ у лавру. Ну, та й до бѣсажъ тамъ тыхъ чортѣвъ! куды нѣ глянь, скрѣзь по мурахъ намалѣвані; може и въ самому пеклѣ нема ихъ стѣлько!... Усе скалять ся до святихъ угодинокѣвъ, а тѣ имъ дулѣ показують. Якъ зазвонили у всѣ дзвоны (та й здоровожъ гудуть, здаєся й ты зъ ними гудешъ), стали миряне надходити, дивлюсь — идуть паны зъ китицями, а плечѣ якбы сонѣчниками понакрывані.

— Що се за люде? — пытаю панича.

— Се, — каже, — енералы

— Щожь воно таке — енералы?

— Найстаршій, — каже

У-перше побачивъ тыхъ енералѣвъ, бодай не довелось у-друге ихъ и бачити!.. Досталось менѣ вѣдъ нихъ, и теперъ вони менѣ ще снит-ся!... Довго таки мы простояли на бабинцю;

паничъ усе поглядуе на паничочокъ, а мене такъ и кортить у церковь; далѣ, якъ прошло чимало таки народу и мы увѣшли. Батечки!.. Якъ глянувъ я, що тамъ дѣся, то й себе забувъ: и на иконостаѣ святѣ, и скрѣзь по стѣнахъ святѣ, одъ низу ажъ до самѣсѣнького верху... Не счувсь, якъ и до царскихъ вратъ дѣшовъ: иду собѣ та все шукаю, де тѣ печеры, що то у нихъ жили та повмерали богомѣльнѣ святѣ люде рускѣ. Коли тѣлько що намѣривсь перехреститися, а мене хтось за руку хапъ! озирнувсь — ажъ енераль, увесь у синѣму и бѣлѣ сонѣчники на плечахъ; дивлюсь — другѣй енераль за другу руку хапае, та й повели зъ церкви.

— Будьте ласкавѣ, — кажу, — выведѣть лишень до мене и мого панича, бо я зъ нимъ разомъ прийшовъ.

— А хто твоѣй паничъ? — спытали.

— Якѣвъ Александровичъ, кажу.

Оттакъ розмовляю зъ ними, та й выѣшли на бабинець; коли разомъ якъ затопить мене по плечу! Не знаю вже, якъ и голова моя вдержалась на менѣ; озирнувсь, ажъ то третѣй енераль, тежъ у синѣму; такъ я вѣдъ его драла, одбѣгъ зъ пѣвгонѣвъ та й ставъ. Стою собѣ та й думаю: щобъ вѣнъ таке сказавъ, якъ-бы его спытати, за що мене вдаривъ?.. Не знаю вже, щобъ вѣнъ таке выгадавъ!.. Якъ скѣнчилась

служба, почали мряне виходити изъ церкви; кого не спытаю :

— Чи не бачили мого панича ? —

Усѣ мовчать, якбы у нихъ повенъ ротъ воды; вытрѣщитя тѣлько на тебе, та й иде дальшь, буцѣмъ не его и пытають; чи вони дурнѣ, чи имъ позакладало?.. Коли чую, хтось гукає: „Данилку, Данилку!“ Озирнувь, ажъ паничь.

— Чомъ тебе, — пытає, — не було въ церквѣ ?

— Е, чомъ; синій енераль, — кажу, — такого давъ менѣ потилишника, що й доси слухаю чмелѣвъ!

— Ты-бъ, — каже, — ще у вѣвтарь залѣзь.

— Та я, — кажу, шукавъ печеры..

— Печеры не въ церквѣ, — каже, а пѣдъ землею; завтра туды пѣдемо; тѣлько гляди, не отставай, а то якъ заблудишь, то вже звѣдти и не выйдешъ.

— Се, — кажу, — й тѣтка Горпина менѣ казала.

Такъ отто на другій день и пѣшли мы у тѣ печеры; обѣшли по-за муромъ, де чорты намалѣванѣ, та й стали сходити по сходахъ. Народу сила, ледви продерешся, такъ я держусь за панича, якъ слѣпый за поводатора. Уходимо въ церковь, ажъ дивлюсь — стоять коло дверей синій енераль; отъ, думаю, вдарить

або прожене, — та щобъ его якъ-небудь уми-
лостивити, вклонився ему, та й кажу:

— Бувайте здорові, пане воякъ, зъ по-
недѣлкомъ!

Та зъ ляку й випустивъ паничеву полу;
туды, сюды, хапъ-хапъ, и захопивсь за чужу, —
думавъ що паничева; тѣльки захопивъ, а той
мене за руку.

— Полицай, — кричить, — злодѣя пої-
мавъ!

— Та се я, — кажу, — Данилко зъ Са-
винець...

— Брешешъ, — каже, — ты хотѣвъ ху-
стку зъ кишенѣ вытягти!...

— Тю на твого батька! — кажу, — я й
не знавъ, що въ тебе й хустка є въ кишени!

А тутъ де не взявсь синій енераль, —
имъ, бачь, до всѣго є дѣло, — хапъ мене за
ковнѣръ, та й вивѣвъ на двѣръ, де москаль
стоитъ зъ палицею.

— Возьми, — каже, — та вѣдведи его.

Узявъ мене москаль за рукавъ та й по-
вѣвъ. Я ему кажу, щобъ вѣнъ мене пустивъ
до панича, а москаль мене штовхає, та й вы-
вѣвъ за окопы.

— Пустѣть, — кажу, — я не хочу зъ ва-
ми гуляти...

Не пускає дѣвольскій сынъ, ще й ляпаса
давъ. Що тутъ на свѣтѣ робити? Втѣкъ не
втѣкъ, думаю, а побѣгти можна; а я дуже

швидкій; — выдерсь та навтѣкача, бѣжу, а тутъ рѣвчакъ: я скочивъ, а гаспедска шапка ажъ до самѣсѣнького рота такъ менѣ й наскочила, якбы арканомъ мене накинуло; поки стягъ — и москаль нагнавъ; — за чубъ, та такъ и въ буцегарню привѣвъ.

— Возьмѣть, — каже — арештанта, та пильнуйте, щобъ куды не втѣкъ.

Увели мене въ буцегарню; дивлюсь — три москалѣ въ дурня грають, и народу чимало таки зѣбралось; деякѣ въ хатѣ сидять, а другѣ изъ-за риштованя хижо дивлять ся, якбы вовки изъ-за тенеть. Сижу й я; вжебъ и обѣдати пора, ѣсти хоче ся, ажъ шкѣра на тобѣ трѣщить, такъ не выпускають и нѣчогѣсѣнько менѣ не кажуть. Та й досадножь стало, матери ихъ бѣсь! Здае ся, оттакъ бы взявъ та й перевернувъ дѣвольску буцегарню!

— А що, — спытавъ — чи довго менѣ тутечки сидѣти?

— Поки не выпустять, — одказують москалѣ.

— А колижь выпустять? — пытаю.

— Втодѣ, якъ выпустять, — кажуть, а самѣ регочуть ся.

Бачь, Ироды, ще и кепкують!

— Пострѣвайте, — кажу, — я на васъ паничеви пожалюсь!

А вони регочутся, ажъ за животы хапаются. Досадно менѣ стало.

— Не смѣйте ся, — кажу, — якъ розсрдите мене, то я вамъ и вѣкна повывбиваю!

— Попробуй, — кажуть, — то мы тебе звяжемо и пѣдъ лаву кинемо!

Ще справдѣ, думаю собѣ, звяжуть! я о-день, а ихъ до-чорта. Нѣчого робити, терпи Данило. Однакъ знайшовся добрый чоловѣкъ, одвѣвъ мене въ кутокъ та й каже:

— Мовчи, чоловѣче; тутечки силою нѣчого не вдѣвешъ, а пѣдожди старшого.

Ставъ мене розпытувати, вѣдки я и за що посадили. Розказавъ ему все, якъ дѣвольскій скономъ, не въ добрый часъ, напророчивъ менѣ сидѣти въ буцегарни; отъ — кажу — мене й посадили.

— Ну, — каже, — я тебе навчу, що робити, щобъ швидче выпустили.

— Навчѣть, будьте ласкави, — кажу, — я за васъ Богу помолюсь!

— Якъ приjde, — каже, — старшій та спытае, чи тутечки двѣрникъ графа Кишкевича, то ты й обѣзвись, отъ тебе заразы и выпустять.

Давъ менѣ, спасибѣгъ ему, й шматокъ хлѣба. На другій день, тѣлько що прокинулись, москаль и тыкае менѣ у руки мѣтлу.

— Вымети, — каже, — арешть.

— Щобъ тому руки повѣдсыхали, — кажу, — хто й местиме вашу буцегарню: нехай вона вамъ на радѣсть завалить ся!

— Мети, кажу тобѣ, — гукнувъ москаль ;
— у насъ такий звичай, щобъ рештанты мели.

— Наплювати менѣ, — кажу, — на ваші звичаї!

А тутъ той чоловікъ, що мене навчавъ,
и каже :

— Ке лишень мѣтлу, я вымету.

— Ну, трѣвай же мугирь, — каже москаль, оддаючи чоловікови мѣтлу — хіба Господь не приведе, а вже-бъ мы тебе знатно прохворостили!

-- И батько вашъ лисый, — кажу, — не дѣжде сѣго!...

Коли тутъ дверѣ рыпъ, — лѣзе якась товста та червона пика, а очи зелені якъ пляшка такъ и блищать. Москаль повыпинались, рештанты повставали. и я уставъ, — заразы догадавъ ся, шо се мабутъ старшій.

— Чи тутъ, — спытавъ, — двѣрникъ графа Кишкевича ?

— Тутечки, — кажу.

— Ты? — каже, вытрѣщившись на мене.

— Еге, — кажу

— Ходижь сюды, — каже, — коли ты.

Перейшли черезъ сѣни, увѣйшли въ другу хату. Дивлюсь стоять чоловіка зъ шѣсть москальвѣвъ, по серединѣ на помостѣ прослане ряденце, а деркачѣвъ — рѣзокъ — и на два возы не заберешь.

— Кладовись, — каже менѣ старшій, показуючи на ряденце.

— За що? — кажу.

— Не знаєшь? — каже, — за те, що не слухаєшь лѣсничого.

— Якого лѣсничого?... перехрестѣть ся!
— кажу, — у насъ у Савинцяхъ и не чули про того лѣсничого; тѣлько й є оттой дїавольскій економъ, що напороочивъ менѣ вашу гаспедську буцегарню.

— Е, такъ ты ще, — каже, — суиротивляєшь ся и одбрехуєшь ся?..

— Та вѣнъ, ваше благородіє, — каже той москаль, що неволивъ мене мести, — хотѣвъ ще втѣкти!...

— И вѣкна намѣрявъ ся повибивати! — каже другій.

Далѣ всѣ загомонѣли:

— Грубіянствувавъ, не слухавъ ся!

— Кладовись, кладовись, — гримнувъ старшій, — отъ я тебе, сякій, такій!

— И батько твоїй лысый, — кажу, — не дѣжде сѣго, щобъ я лягъ!

Якъ затупотить та закричить:

— Берѣть єго, кладѣть!

Вхопили мене, беркиць такъ якъ жабу на ряденце, и розплатали.. Я кричу: „хто въ Бога вѣрує, ратуйте!“ а вони зъ обохъ бокѣвъ шмагають. Вже я й просився й молився, такъ тѣлько й чуєшь: „перемѣнѣть деркачъ“,

та „дужче бийте!“ Якъ его на свѣтѣ дужше й бити!... Хочь сто чортѣвъ приведи, та й тѣ-бѣ дужше не били Нѣвечили мене, нѣвечили бѣсовѣ жиросды, цоки не вышерло зъ мене духу!.. Якъ вже вдовольнились, вывели мене зъ буцегарнѣ та й пхнули. Пѣшовъ я, ледви дыбаю, а тутъ ще анатемска мара водити почала, Не знаю, якъ бы я й на господу втрапивъ, колибъ не побачивъ нашихъ коней, якъ вели наповати: такъ отто вже зъ ними й я прийшовъ. Тѣлько вгледѣвъ мене паничъ, ну мене лаяти.

— Та не гримайте, — кажу, — хочь вы; ось подивѣть ся лишень, що менѣ було.

Розказавъ ему, та якъ показавъ, такъ вѣнъ ажъ злякавъ ся.

— Я, — каже, — сѣго имъ не подарую якъ вони осмѣлились мого чоловѣка бити!

За шапку та въ буцегарню.

— Гледѣть, — кажу, — якъ стануть васъ намовляти, щобъ казали, що вы двѣрникъ графа Кишкевича, то крый Боже, не кажѣть, а то й вамъ ще буде тежъ саме, що й менѣ.

Не загаявъ ся паничъ, приѣхавъ та й каже:

— Чомъ ты не сказавъ, що ты мѣй чоловѣкъ, а выгадавъ якогось двѣрника?

— Е, чомъ! — кажу, — теперъ й я вже знаю, чомъ!

— Тамъ тебе, — каже, — дурня одурили!

— Може й одурили, — кажу, такъ не богато-жъ треба мати розуму, щобъ выбити чо-

ловѣка! Богъ зъ ними!.. Нѣчогосѣнько-бъ не було, — кажу, — якъ-бы не діявольскій економъ!.. Та й заплакавъ.

Паничъ ѣздивъ жаловатися и до найстаршого, та вже хочъ до чорта зъ рогами ѣдь, а не выколупаєшь того, що тобѣ вьспали.. У вечерѣ якъ огнемъ мене всѣго запалило, зо всѣхъ мурбѣвъ, що бачивъ у лаврѣ, позлѣтались чорты, такъ и лѣзуть менѣ у очи: та ще не такъ чорты, якъ тѣ сині енералы, особливо отта товстопика мацапура, такъ надъ душею зъ деркачемъ и стоить, та знай гукає: „кладовись, кладовись!“ На четвертый день ледви опамятавъ ся, — вже думали, що вмру. Такъ отто кажу, якъ одужавъ трошки, и прийшовъ до панича.

— Тѣкаймо зъ вѣдси, — кажу, — а то якъ тутечки поживемо ще якій часъ, то не доведе ся намъ и Савинцѣ побачити: вони, тѣ сині енералы, насъ зъ свѣту зженуть!

Мабуть и паничъ злякавъсь, бо тогожь дня й поѣхали; та на превелику силу выбрались изъ Кіева: нѣякъ не допытаєшь ся, де та дорога у Савинцѣ, та вже паничъ ставъ розпытувати, куды выѣхати на перевѣзъ, такъ сказали. Ну, та й легонькожь зѣтхнувъ, якъ переходились на той бѣкъ Днѣпра; ажъ тричи перехрестивъ ся!

Однакъ, я думавъ, що якъ втѣкли зъ

Кіева, то вже й лихо обминули, ажъ бачу — нѣ. Така спѣткала насъ бѣда, одъ якои нехай Богъ оборонить усякого чоловѣка: коней покрали, отъ що! Та ще якъ и покрали, смѣхъ тай тѣлько! Привѣвъ я до колодязя маповати коней, дивлюся — нема цебра, нѣчимъ въ ко-рыто натягати воды; а цыганъ стоить коло колодязя та й каже:

— Ке лишень менѣ коней, подержу, поки ты збѣгавшь за вѣдромъ.

Я ему, якъ доброму чоловѣкови, и вѣд-давъ, а самъ мерщѣй за вѣдромъ, швиденько й повернувся, дивлюсь — нема нѣ цыгана, нѣ коней. Метнувся сюды, туды, шукаю анатем-ского цыгана, розпытую людей, — нема! нѣ-хто й не бачивъ, неначе чорты его вхопили!.. Я скорѣшь до панича:

— Бѣда, — кажу, коней покрали!

— Оттакежь то! — каже паничъ, уда-рившись руками о полы. — Ну, щожъ мы те-перечки будемо робити?

— А що, — кажу, — робити; посидьте тутечки, а я збѣгаю у Савинцѣ за кѣньми.

— Дурный! — каже, — до Савинець бѣльшь якъ сто верстовъ; поки доведешъ ко-ней, то зновъ у тебе ихъ покрадуть. Я, — ка-же — пѣдводу найму.

Такъ отто на тѣй пѣдводѣ и до дому приѣхали. Якъ побачивъ я нашѣ Савинцѣ, то

ажь заплакавъ зъ радощѣвъ. Та вжежь и сердився на мене пань, — не такъ за те, що мене выпарили въ буцегарни, якъ за те, що коней покрали.

— Якъ бы, — кажу — ихъ и не вкрали, коли Свиридъ не въ добрый часъ напророчивъ? Веѣжь, — кажу, — ѣздить у Кіевъ, и тѣтка Горпина ходила, а нѣкомужь нѣякои кривды не було, а мене и били, и коней покрали, шапку зъ головы вкрали!... Ну самі подумайте, — кажу, — якъ таки зъ живого чоловѣка шапку вкрасти?

Такъ чого вже панови нѣ казавъ, якъ нѣ завѣрявъ, не йме вѣры та й не йме. Та дарма, що вони паны, а багато де-чого й за нашого брата не знаютъ; ну, якъ таки й сѣго не знати, що де-коли чоловѣкъ напророчить тобѣ, та якъ не въ добрый часъ, то вже що нѣ роби, якъ нѣ стережись, а такъ само здае ся, якъ воно тобѣ набрехано?... Ц чомъ бы ему, дѣвольському економу, не сказати, щобъ чорты похапали оттыхъ котолупѣвъ, и щобъ спалилась зъ деркачами отта гаспедска буцегарня! Не одень бы добрый чоловѣкъ сказавъ ему за се велике спасибѣгъ!

**АДВОКАТЪ
КОЦОВСКІЙ**

Adwokat
KOCOWSKI

o. k. om. radca sądu krajowego

П О Я С Н Е Н І Е

деякихъ, въ Галичинѣ менше уживаныхъ слѣвъ.

- Баскій -- смѣлый, жвавый, швидкій.
бишиха (хороба) -- Rothlauf.
Вершникъ — ѣздець.
вѣникъ — галузь, мѣтла — нові вѣники — дру-
гій рѣкъ (безрѣкъ).
выхрити — вышарпати за волося.
вѣддубасити — обложити кіями.
Галанць — вузкі штаны.
глотка — проликъ, горло.
гольтѣпака — гѣльтай.
голомозый — лысый.
гугнявый — глухо гомонячій.
Завилати — холитатись.
закарлюга (въ письмѣ) — закруть.
зѣньске щеня — die Blindmaus (Mus typhlus).
Картузъ — капелюхъ до подорожи.
кирпу гнути — дерти носа до горы.
клуня — стодола.
кѣвшъ — чарка.
кукульванъ — отруя на рыбы.
кура — буря, завирюха.
Ланецъ — пройдисвѣтъ, гѣльтай.
Малахай — кій, лѣска.

мерщѣй — скорше.

Нетря — пропасть.

нишнорити — пильно шукати.

Оборочка — шнурочокъ; зѣбрати губы на оборочку — стягнути уста.

опеньокъ — пѣдешька.

Неня — напасть, бѣда; кара (грошева).

посмусованый — насманистый.

присѣкаться — чѣпаться, натручуваться.

протурити — прогнати.

Рюматы — плакати.

Сайганъ — антильона.

сѣлкись — якъ хочешь, про мене.

супонити — бити ремѣнемъ.

Тванюка — болото.

Швабы кому задати — допечи, доскулити даться въ знаки.

З М Ъ С Т Ъ :

	стор.
1. Олекса Петровичъ Стороженко (житепись)	3
2. Дорошь	5
3. Голка	23
4. Вусы	37
5. Кѣндрать Бубненко Швидкѣй	54
6. Подорожь до Кієва	92
7. Пояснене деякихъ, въ Галичинѣ менше уживаныхъ слѣвъ	111